

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul II
N-rul 3

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, G. Bogdan-Duică, Ioan Lupăș, Onisifor Ghibu, V. C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoșel

Exempl.
Lei 12

CLUJ, DUMINECĂ 18 IANUARIE 1925

C U P R I N S U L :

PROBLEME SOCIALE : Dela utopie la sociologie	Trăian Brăileanu
ACTUALITĂȚI : Intrunirile „Societății de mâine“ (scurtă dare de seamă : convocarea, cine a luat parte, cei cari s'au abținut, cele patru consfătuiri)	Cronicar
Frământările noastre văzute prin ochelarii diferitelor partide	Gavril Todica
Portrete basarabene (Pan Halipa)	Onisifor Ghibu
O lămurire	Ion Clopoșel
Un sociolog român : N. Petrescu	Horia Trandafir
DISCUȚII LITERARE : I. Agârbiceanu (Desamăgire)	G. Bogdan-Duică
Cărți vechi bisericesti	I. Roșu
SATE-ORAȘE-REGIUNI : Terra Sicularum IV. (Contribuțiuni privitoare la Ținutul Săcuilor)	Sabin Opreanu
CRONICA ARTISTICĂ : Spre o Operă românească („Seara mare“ de T. Brediceanu)	O. G.
PROBLEME ECONOMICE : Consolidarea industriei naționale Săptămâna economică	P. Andrea
CRONICI DIVERSE : Extensiunea universitară. — Cincizeci ani dela moartea lui Edgar Quinet. — Marele eveniment literar. — Cum ne înșelăm. — Spre Kulturkampf. — Când scriu Ungurii așa. — Ședințele secției școlare a Asociațiunii. — Arhiva Someșană. — Vatra școlară. — Noi proiecte de legi. — Reînființarea bacalaureatului. — Logica unui ziar nou. — Asociația intelectualilor. — Bibliografie.	Interim

REDACTIA ȘI ADMINISTRATIJA: CLUJ, PIATA UNIRII NR. 8.

Abonamente: pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SOCIAL-ECONOMICĂ

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ion Lupăș, Onisfor Ghibu, Vasile C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoșel.
Colaboratori: I. Agărbiceanu, T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, A. Banciu, A. P. Bănuș, V. Bogrea, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruș, I. Cristea, dr. E. Dăiana, N. Dașcovici, dr. Aurel Dobrescu, S. Dragomir, I. Duma, A. Esca, M. Florian, I. Flueraș, V. Ghidionescu, N. Ghiulea, N. Hoiescu, Ovidiu Hulea, dr. Danil Ciugureanu, Axente Iancu, dr. Iacobovici, Petru Icuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, dr. I. Iosif, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, Victor Lațiu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Maior, dr. Sabin Manușilă, Simeon Mehedinți, Ștefan Meteș, dr. Iuliu Moldovan, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, Ion Nandriș, Sabin Opreanu, Zenovie Păclișanu, Horia Petra Petrescu, Ecaterina Pittiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, I. Rem. Anselme, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, dr. G. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, G. Șerban, F. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciu, Const. Sudețeanu, inginer Suluțiu, Gavril Todica, D. Tomescu, Isaia Tolan, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voina, D. Voina, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

Reprezentanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: ziarist Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Ștefan Pop
Turda: prof. Teodor Murașanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoj: Pavel Grecu (redacția Cartea Satelor)
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Careii-mari: prof. Ghergariu
In București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.
In Paris: Petru Drăghici și Andrei Oțetea.

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas (Tohanul-vechiu)
Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean
Târgul-Mureș: Traian Popa
Maramurăș: I. Birlea și dr. V. Filipciuc
Mehadia: Coriolan Buracu
Hațeg: prof. Ștefan Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime): pr. I. Rafiroiu
Selște: prof. Alex. Iosof

Tribunalul Cluj, Secția Comercială.
CORPUL CONTABILILOR AUTORIZAȚI ȘI
EXPERTILOR CONTABILI SECT. CLUJ.
Cu sediul: la Banca Națională a României.

Cluj, 22 Decembrie 1924.

CONVOACARE.

În conformitate cu Art. 33 din Regulamentul Legii Corpului Contabililor Autorizați și Experți Contabili, membrii Secțiunii Cluj sunt convocați în adunare generală ordinară la 25 Ianuarie 1925 ora 10 a. m. în sala de Ședințe a Băncii Agrare Societate Anonimă Cluj, Calea Regele Ferdinand.

Ordinea de zi va fi:

1. Darea de seamă asupra activității secției.
2. Aprobarea bilanțului și descărcarea Comitetului de gestiunea sa.
3. Proiectul de buget pe anul 1925.
4. Ratificarea cooptării Dlui Sabin Cioranu, ca membru al Consiliului, și a Domnului George Ciuca, ca Cenzor.

Dacă la prima convocare, nu se va întruni cel puțin jumătate din numărul membrilor, adunarea se amână, fără o altă convocare, pentru Duminică 1 Februarie, 1925, același loc și aceeași oră.

Corpul Contabililor Autorizați și Experți
Contabili Secțiunea Cluj.

SCHMOLL-PASTA
E CEA MAI BUNĂ OREMĂ DE GHETE
BRAȘOV, STR. LUNGĂ No. 59

Frații Renner

& Co.

Fabrică de Pielărie S. A. Cluj
Adresa telegrafică: DERMATA.

Curele de transmisiune
și cusut, manchete

„TEXTILA“ N. Bretan

Magazin de mărunțișuri și tricotaș
CLUJ, Strada Iuliu Maniu No. 8.

In numărul viitor:

N. Dașcovici: Reparațiuni și datorii interaliate.

G. Bogdan-Duică: Democrațiile moderne.

N. Drăganu: Ardeal.

V. Bogrea: Răspuns d-lui N. Cartoian.

Arad Victor: Procesul moșilor.

Axente Banciu: Greșeli de limbă și alții.

Din cauza înbulzelii de materie nrul viitor va fi dublu.

Bibliografie

Au apărut în editura „CARTEA ROMÂNĂSCĂ” următoarele cărți:

„Cum să ne creștem copilul”. Premiata de Cartea Românească și de Ministerul Sănătății Publice, de Dr. I. Glăvan. Prețul Lei 16.—

Cunoștințe folositoare. Seria C. No. 1, retip. Ucraina de G. Năstase, Asistent universitar. Prețul Lei 3.— Seria A. No. 7, retipărit: *Viața Microbilor* de D-rul I. Gheorghiu. Prețul Lei 3.— Seria B. No. 36, *Omul și societatea* de Alex. Giuglea profesor. Prețul Lei 3.— Seria A. No. 20, *Protozoarele* de I. Lepși profesor. Prețul Lei 3.

„Pagini alese” No. 174. MOLDOVA de D. Cantemir. Prețul Lei 3.— No. 165, „La Roșiorii de Vede” de P. Ispirescu. Prețul Lei 3.— No. 146, „Papa Duhu” de I. Creangă. Prețul Lei 3.—

Don Quijote de la Mancha de Mih. de Cervantes de Saavedra, cartonată, ilustrată Prețul Lei 50.—

Poezii de Zaharie Bărsan Prețul Lei 60.—

In lumea dreptății Navele și Schițe de I. Al. Brătescu-Voinesti Prețul Lei 50.—

Calendarul „Minervei” pe 1925 Anul XIX-lea. Variate articole literare și de actualitate inedite. Splendide suplimente artistice Prețul Lei 50.—

Răzburarea Lenușei Povestiri din *Viața Copiilor* de P. Dulfu Prețul Lei 25.—

Robinson Crusoe de Daniel Foe, cartonată Prețul Lei 50.—

Povestea lui Făt frumos ed. V-a revăzută de P. Dulfu Prețul Lei 25.—

Colecția Tabico Păcăleli, isprăvi minunate din viața animalelor de M. I. Tabico, ed. II-a cartonată Prețul Lei 20.—

Dr. N. POPOLIȚĂ

MEDIC OPERATOR

specialist în boli de nas, gât și urechi

Cluj, Piața Unirii Nr. 13.

Doctor G. Sglimbea

fost asistent univ. la Paris (prof. Gosset) operațiuni chirurgicale, boli de femeie, faceri, genitorinare sifilis.

Consultațiuni: 9-12 str. Sf. N. Șelari 5
4-6 str. Armenească 35

BUCUREȘTI

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOȚEL

REDAȚIA:
PIAȚA UNIRII No. 8. — TELEFON 308.
CLUJ, DUMINECĂ 18 IANUARIE 1925

Anul II

N-rul 3

EXEMPLARUL: LEI 12

DELA UTOPIE LA SOCIOLOGIE

I.

A cunoaște înseamnă a descoperi asemănările și deosebirea lucrurilor și a le grupa după aceste asemănări și deosebiri. În această năzuință, omul a ajuns să creeze tipuri, noțiuni abstracte, idei, și s'a obișnuit atât de mult cu întrebuintarea acestor noțiuni, încât la urmă a crezut că aceste idei au o existență pentru sine, în afară și pe deasupra lumii reale: ba mai mult, el a crezut că aceste idei reprezintă realitatea, pecând obiectele și schimbările perceptibile prin simțuri, sunt numai fenomene, aparițiuni trecătoare și dependente, în forma lor, de dispozițiunea momentană a simțurilor.

Ori, pe cât e de adevărat că idealismul extrem e o eroare, pe atât de adevărat rămâne că formarea noțiunilor sau ideilor este un postulat indispensabil al cunoașterii.

Pentru a putea vorbi spre pildă de fenomene psihice, pentru a le putea compara între ele și a fixa legi ale apariției și dispariției lor, trebuie să avem conceptul Eului sau al conștiinței individuale, deși realitatea ne arată că Eul, atât în privința fizică cât și cea fizică, intră în continuitatea schimbărilor și nu poate fi prins decât prin aceeași operație de grupare a elementelor perceptibile prin simțuri. Deci Eul e pe deoparte ceva foarte instabil și își schimbă neîntrerupt înfățișarea, pe de altă parte stabilitatea sa e un postulat necesar pentru cunoaștere.

Știința găsește aceste noțiuni formate de nevoile vieții practice, de nevoile simțului comun. Dar pe când simțul comun operează cu aceste noțiuni ca și cum ar fi date prin însăși natura lucrurilor, știința, dacă vrea să fie știință, trebuie să năzuească să ne arăta toate posibilitățile de grupare a fenomenelor pentru a deschide calea unei orientări complete în lumea fenomenelor.

Astfel distincțiunile și clasificările științifice vor fi numai ipotetice, făcute în deplină conștiință că „realitatea din afară” cuprinde în sine nesfârșite posibilități de grupări, că ea nu ne dă nicidecum tipuri curate, ideale, ci că ea reprezintă totdeauna o conciliare a ceea ce e stabil și vecinic și a ceea ce e fugitiv și trecător — că realitatea e vecinică devenire, fără început și fără sfârșit, și că începutul și sfârșitul sunt numai postulate ale cunoașterii.

De aici rezultă că știința, analizând mai adânc lumea fenomenală, va fi nevoită să supună conceptele date de orientare practică unei revizuirii, să le precizeze înțelesul, să le transforme și să le redea în urmă acțiunii practice ca instrumente cu mult mai exacte.¹⁾ Și, pe când celelalte științe, în primul rând așazisele științe exacte, au reușit să-și formeze un arsenal de concepte bine definite, cari puse în serviciul acțiunii practice, ni-au dat progresul tehnice moderne, științele sociale sunt încă la primele începuturi, astfel că arta politică spre pildă nu dispune decât de un număr foarte redus de noțiuni generale bine determinate. Urmarea e că practicienii politici, în cele mai multe cazuri, sunt nevoiți a se adresa simțului comun pentru a găsi formule de acțiune, cari, întemeiate pe concepte nelămurite și cu înțeles foarte instabil, dau de multe ori rezultate lamentabile.

Din complexul de probleme cari se pun în acest mod, vom scoate aci la lumină, problema utopismului și a teoriei sociale. Întâiu un exemplu pentru a arăta cât de întunecate sunt aceste concepte, cari totuși sunt la temelia tuturor acțiunilor politice. Sunt partide politice al căror program e întemeiat pe principiul armoniei sociale, adică pe posibilitatea concilierii intereselor diferitelor clase sociale, sunt iarăș partide cari por-

nesc dela concepția luptei de clasă. Și pe când adepții armoniei sociale declară că ținta spre care tind adversarii e utopică, aceștia, adepții luptei de clasă, afirmă cu hotărâre și convingere că armonia socială este utopie.

Întrebarea e: ce poate face știința în față acestor afirmații, dintr-o parte și din alta? Datoria ei este să analizeze realitatea în mod obiectiv, fără prejudecată și să revizuiască conceptele cari sunt la baza acestor programe politice.

Analizând realitatea vom găsi, poate, că în anumite condițiuni armonia socială se poate înfăptui, iar că, în alte condițiuni conflicte acute între clasele sociale sunt inevitabile și necesare.

Deci știința va zice că utopie este lupta de clase unde sunt date condițiunile pentru cooperarea armonică între clasele sociale.

Condițiunile reale, fiecă sunt date prin natura lucrurilor, sau pot fi create în mod conștient de individ, vor hotărî dacă un program politic este utopie sau poate fi numit real, întemeiat pe o teorie socială științifică.

Utopie curată va fi expunerea de forme sociale, făcându-se abstracție de condițiuni cari sunt în contradicție deplină cu natura lucrurilor, pe când teorie socială va fi preconizarea de forme sociale realizabile pe baza unor condițiuni date sau cari se pot crea în mod conștient.

Cunoașterea exactă a condițiunilor fiind deci un postulat necesar al lămuririi desăvârșite a conceptelor, e evident că numai progresul științelor sociale cari se ocupă de analiza condițiunilor, și nu definițiuni logice, ne poate da criteriul pentru a judeca ce e utopie și ce e teorie socială.

Luând un exemplu din alt domeniu, spre pildă problema aviației, vedem că încercarea lui Daedalus a fost utopică, dar că analizându-se

1) Asupra acestui lucru insistă mai ales Durkheim.

condițiunile s'a ajuns la formule exacte pentru rezolvirea acestei probleme.

În istoria omenirii găsim astfel de încercări de rezolvire a problemelor sociale, cari, după mijloacele preconizate, pot fi numite sau utopii sau teorii sociale sau, în sfârșit, sisteme sociologice.

II.

În cartea sa „Problema socială în lumina filozofiei“, Ludwig Stein afirmă că romanele politice (utopiile) prevestesc totdeauna mari mișcări sociale. „Nu poate fi, zice el, numai un joc al întâmplării, dacă până acuma după orice roman politic mai important a urmat o mare mișcare socială. Regularitatea succedării nu îngăduie o astfel de interpretare. Dimpotrivă, din acest nex istoric, observația filozofică trebuie să tragă concluzia că între apariția romanelor politice și izbucnirea marilor mișcări sociale există o anumită legătură. Și astfel, utopiștii sunt acele paseri poetice cari prevestesc apropierea vijelioasă a unor vremi noi“.¹⁾

Utopismul ar fi deci, după acest autor, manifestarea unei presimțiri mistice a unor prefaceri sociale așdanci, a marilor revoluții.

Și Stein încearcă a dovedi afirmația sa prin exemple. „Cea dintâiu utopie a timpurilor mai noi este cea a lui Thomas Morus (apărută în 1516), Un an mai târziu, Luther așează la Wittenberg cele 95 teze ale sale, dând prin aceasta semnalul pentru izbucnirea reformatei, ale cărei ținte erau, ce-i drept, de natură religioasă, al cărei punct de plecare era totuș și de ordin social . . . Cam un secol mai târziu Utopia lui Thomas Morus găsește o serie remarcabilă de imitatori, chemați și nechemați. Lordul-cancelar englez Bacon scrie „Nova Atlantis“ (1621), Campanella „Cetatea Soarelui“ (1630), Harrington „Oceana“ (1656), Vairasse a sa „Histoire de Sevarambes“ (1677), — toate aceste scrieri sunt romane politice, cari descriu, după modelul Utopiei, o insulă fericită, unde domnesc stări politice ideale. Și ce urmează în istorie după această renaștere a romanului politic? Iarăș o mișcare socială, care izbucnește pe la mijlocul secolului al 17-lea (1648) în Anglia, ai cărei adepți sunt numiți

în istorie „Levellers“ (nivelatori). Din acești puritani sau Levellers, cari excelau prin foarte accentuate tendințe comuniste, s'a ramificat puternica sectă a Quakerilor, din cari s'a dezvoltat apoi secta comunistă a Shakerilor . . .“

În secolul al 18-lea a scris Morelly romanul politic „Basiliade“ (1753), apoi, în 1755, un manifest socialist „Code de la nature“. În 1771 apare „Noua Heloise“ a lui Rousseau. Care a fost urmarea? Marea revoluție franceză. Iar după scrierea lui Cabet „Voyage en Icarie“, publicată în 1842 și în care se schițează constituția unui Stat comunist, urmează anul revoluționar 1848. Ba mai mult! După romanele lui Bellamy (Looking Backward 1888) și Herzka (Freiland 1890) urmează revoluția dela 9 Noemvrie 1918!¹⁾

Intr'adevăr, dacă am admite interpretarea lui Stein, am avea în fața noastră o legătură nu numai mistică, ci chiar misterioasă între producțiile literare și evenimentele istorice, întrucât Thomas Morus a trebuit să presimțască reformația din Germania, iar Bellamy revoluția germană din 1918! Ar fi fost logic ca după scrierile lui Morelly și Rousseau marea revoluție să izbucnească tot în Germania . . .

O interpretare mai puțin misterioasă se impune. Romanele politice sunt în primul rând istorisiri menite să distreze publicul cetitor, iar formelor e adaptată gustului publicului pentru care sunt scrise. Nota caracteristică este invenția liberă, libertatea cu care lucrează imaginația autorului. Locul acțiunii precum și persoanele sunt inventate. Dar imaginația, cât de neînfrănată ar fi, trebuie să opereze cu elemente cunoscute; arta autorului stă în felul cum știe să combine aceste elemente pentru a excita curiozitatea și interesul cititorului.

Autorul de romane se adresează unor anumite însușiri ale sufletului omenesc. Omul e animalul care vrea să știe toate, să cunoască toate; dar el e și animalul cel mai nestatornic, animalul cel mai dornic de schimbare. Necunoscutul îl atrage, ceea ce ar putea fi e pentru el preferabil realității certe. Necăsătorit, dorește să vadă cum e viața conjugală; după căsătorie regretă că nu e liber; săracul dorește să se îmbogățească, bogatul ar vrea să trăiască fără grijă ca cerșitorul. El laudă trecutul și crede totdeauna că vi-

torul îi rezervă cele mai plăcute surprize. Horațiu descrie această nestatornicie:

Qui fit, Maecenas, ut nemo quam
[sibi] sortem
Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa?
Contentus vivat, laudet diversa se-
[quentes]?

Acest dor de schimbare, acest zbcucium după ceva, mai bun arată că omul vrea să fie cu orice preț fericit, dar că nîcîcînd nu poate țintui pe loc clipa fericirii!

Și nimic nu înțirește asupra omului mai mult ca mediul social în care trăește și e, deci, natural că omul a fost totdeauna dispus să năzuiască a perfecționa organizația socială, sau cel puțin să-și imagineze o organizație socială mai bună în care să lipsească toate relele, toate pricinile durerilor și neplăcerilor.

Astfel găsim la toate popoarele, cu o organizație socială mai complexă, idei și credințe despre o lume mai bună și mai fericită, situată undeva departe, în timp și spațiu, unde omul nu poate ajunge decât după moarte sau în vis. Miturile și basmele tuturor popoarelor sunt pline de aceste credințe, în cari se amestecă amintiri și povești despre țări îndepărtate cu icoana organizației sociale proprii, dar purificată de relele sociale.

Acestor dorințe și credințe inerente sufletului omenesc se adresează autorii de romane politice. În vechea literatură elină putem urmări trecerea dela mit și basm la amestecul de elemente date prin lărgirea orizontului geografic și etnografic. La Platon, Theopomp (istoricul lui Filip de Macedonia), Hecataeus din Abdera, Euhemerus, Iambulus în-tălnim astfel de istorisiri înrudite cu basmele. Dar ele se deosebesc de basme prin faptul că fac să se întrevadă o anumită tendință de a critica stările reale cu stări sociale mai bune și mai fericite și de a îndemna la îndreptarea organizației sociale. În plină lumină apare această tendință în scrierea lui Platon, rămasă numai ca fragment și intitulată „Kritias“ sau „Atlantis“, sau mai complet: „Atena și Atlantis nouă mii de ani înainte de Solon“. Platon vrea să pună în fața Atenei depravate și decadente icoana unui Stat întemeiat pe cultul științei, vitejiei și artelor. Și aici, ca în multe alte cazuri, Platon vrea să exemplifice teoria sa filozofică, principiile sale etice și politice, prin istorisirea unui mit, pentru a susține, prin puterea imaginației, eforturile rațiunii de a

¹⁾ L. Stein: Die soziale Frage im Lichte der Philosophie. Vorlesungen über Soziologie und ihre Geschichte. 3. u. 4. Aufl. Stuttgart 1923. pg. 219.

¹⁾ Stein, o. c. pg. 218—219.

cunoaște adevărul. Exemplul lui Platon de a îmbrăca în haina poeziei idei de reformă socială a rămas apoi model pentru lungă vreme, fie că urmașii au fost nevoiți a-și ascunde intențiile pentru a nu atrage asupra-și răzburarea celor puternici, fie că această formă era mai aproape de talentul lor literar, fiecă vroiau să popularizeze ideile lor, dându-le o formă mai ușoară și mai atrăgătoare pentru masele largi ale cetitorilor.¹⁾

Utopismul, ca gen literar, se naște din nemulțumirea cu mediul social urmată de năzuința de a arăta, într'o formă ușoară și plăcută, deci populară, care organizație socială ar putea satisface pe deplin sufletul omenesc dornic de fericire. În ce privește arătarea mijloacelor pentru a ajunge la țintă, utopiștii nu sunt prea scrupuloși; găsim o întreagă scară de nuanțe; dela jocul liber și neînfrănat al imaginației și schimbarea totală a realității până la depănarea sistematică a unor idei și ipoteze științifice menite să dovedească posibilitatea atingerii unei ținte finale a progresului omenirii.

III.

Cu totul alt caracter, deși pornind dela motive sufletești identice, adică înlăptuirea unei mai mari fericiri a omului pe pământ, sunt scrierile de reformă socială. Ele operează cu elemente reale și năzuesc a rămâne în limitele realității. Problema care se pune aci nu e de a excita și satisface curiozitatea, de a trezi nădejdi și de a îndrepta mulțimea spre ținte vagi și nedesluite, ci ținta e bine fixată pe baza analizei realității, iar mijloacele sunt puse în dependență de natura omului și de cea a substratului asupra căruia urmează a acționa omul. Concluziile la cari ajung diferiții autori depind de gradul de cunoaștere a realității, și în istoria teoriilor sociale și politice găsim deosebiri mari în această privință. E doar evident că altfel se prezintă orizontul cunoștințelor psihologice, sociale și politice pe vremea

lui Platon, altfel în zilele noastre, ne mai vorbind de perfecționarea metodei de cercetare. Totuș să nu credem că, în acest caz special, distanța e prea mare, cel puțin în unele domenii și mai ales în domeniul științei sociale.

Intr'adevăr, progresul extraordinar în toate ramurile cunoștințelor omenști înlăptuit pe vremuri în lumea elină, nu se poate explica decât prin perfecțiunea admirabilă la care ajunsese organizația politică în statele grecești.

Clasa cultă în aceste state era pe deplin conștie de superioritatea organizației politice eline, astfel că, asemănând-o cu cea a popoarelor neeline, ea fu împinsă să creadă că Grecii sunt făcuți de natură stăpâni, pe când celelalte popoare ar fi menite să le servească lor, să fie un rezervoar pentru brațele de muncă necesare cetățenilor elini.

Și cum în orice organizație politică înlăptuirea individului, ca șef de armată, legiuitor etc., se dovedise, prin tradiție și experiență, hotăriri toare, e evident că interesul teoriei politice se concentrează în jurul problemei ivirii și acțiunii individului în stare să organizeze un Stat puternic.

Dovada că individul hotărăște asupra formei de organizație socială, scriitorii vechi o găseau în tradiții și istorie: fiecare stat era întemeiat de un „erou“; în timpuri de criză se ivea un legiuitor, un reformator. Concluzia a fost deci: crizele se pot înlătura și evita prin intervenția unui bărbat înțelept.

Cea mai teribilă criză care a zguduit Grecia din temelii și care a contribuit la decadența ei politică a fost războiul peloponesiac, și faptul că în timpul acestei crize s'a ivit reformatorul practic, Socrate, și în urmă teoreticianul Platon, dovedește că afirmația lui Stein despre prevestirea revoluțiilor prin romanele politice este greșită. Dimpotrivă, crizele deșteaptă năzuințe de îndreptare, împing la formularea de programe de reformă.

În războiul peloponesiac, lumea grecească era divizată în state înclăstare în luptă pe viață și moarte, iar rezultatul a fost un dezastru moral și material nemaipomenit. Iată o situație demnă ca un filozof de talia lui Platon să încerce a formula un program de reformă socială. Elementele reale cu cari operează le găsește în scrierile istoricilor, în primul rând în neîntrecuta istorie a războiului peloponesiac a lui Thuky-

dides, care descrisese grandoarea și decadența Elladei.

Iată cum ne înlăptuiează acest scriitor decadența lumii eline (Cartea a III-a cap. 82—83);

„Căci mai târziu (după groaznică întâmplare din Corcyra, 427 î. d. Hr., unde oligarhii fură măcelăriți de democrați) toată Elada fu cuprinsă de neliniște, pretutindei domnind dezbinare, șefii partidului democrat năzuind a aduce pe Atenieni, iar nobilii pe Lacedemonieni. Și dacă în timp de pace ei n'ar fi avut nici prilej, nici înclinare să-i cheme, le aveau acuma, când cele două state se războiau. Și deoarece fiecare dintre părțile beligerante năzuia să dobândească aliați, atât pentru slăbirea adversarilor cât și pentru întărirea proprie, cetățenii diferitelor orașe dornici de schimbări puteau lesne izbuti să primească trupe auxiliare. Și în această tulburare multe întâmplări grele lovira diferitele orașe, cum se mai întâmplă și se va mai întâmpla totdeauna, câtă vreme natura omenască rămâne aceeaș, când mai aspru, când mai dulce, și în mod deosebit după cum se schimbă împrejurările externe. Căci, în timp de pace și în condițiuni de bunăstare materială atât statele cât și cetățenii obicinuesc a avea un spirit mai rațional, deoarece nevoia imperioasă încă nu i-a lovit; războiul însă, care nimicește obicinuita liniște de toate zilele, e un înlăptător crud și răscolește patimele mulțimii după cum e situația într'un moment dat.

Astfel domnea dezbinare în orașe, și unde dezbinarea întra mai târziu, vestea despre cele ce se întâmplaseră înainte aiurea, marea depravarea spiritelor, ceea ce se arăta în perfidia atacurilor personale și în felul nemaipomenit de răzburare. Ba chiar obicinuitul înțeles al cuvintelor cari servesc pentru aprecierea faptelor, oamenii îl schimbă după plac. Îndrăzneala furioasă se considera vitejie cu credință; cu deplină chibzuială se vedea justificarea lășității, și moderația înțeleaptă se considera pretext al lipsei de bărbăție, și cine vroia să acționeze pretutindeni cu rațiunea, se considera slab și nehotărît; dar se credea semn de bărbăție când cineva sărea îndată la bătaie, ca un nebun. Cine încerca să se chibzuiască cu socoteală, era bănuît că ar avea numai grija să găsească un pretext pentru a se abține cu desăvârșire dela acțiune. Cine injura mai bine, era considerat om de încredere, iar cel ce i se

¹⁾ E interesant să constatăm că A. Comte, chiar în lucrarea sa din tinerețe (Plan des Travaux nécessaires...), arată necesitatea de a se adresa imaginației maseilor pentru a le câștiga pentru reformele sociale, întrucât ele nu pot lua parte la elaborarea științifică, rațională, a programelor de reformă. În acest înțeles, utopiile ar fi necesare ca mijloc de propagandă; teoria lui Marx d. e. trebuie să fie însoțită de o descriere poetică a „raului socialist“, iar teoria deflațiunii de povestea vieții fericite ce vom trăi când leul va fi... aur!

opunea devenea suspect. Când unul îl doborâ pe celalalt prin viclenie, era considerat înțelept, mai înțelept acela care adulmecase de cu bună vreme primejdia. Acela însă care își întocmia afacerile așa ca să n'aibă nevoie de astfel de mijloace, despre acela se zicea că el tulbură prietenia și se teme de adversari. I se aplauda mai ales aceluia care-i prevenia celui ce vroia să-i facă un rău, și aceluia care instiga la aceste lucruri pe alții cari n'aveau un instinct atât de subțire. Tovărășia de partid era o legătura mai strânsă decât înrudirea, deoarece tovarășii de partid erau mai dispuși să ia parte la întreprinderi riscate, căci nu pentru apărarea legilor se făceau astfel de legături, ci pentru interesul propriu în dauna instituțiilor existente, și prin jurămintele ce le făceau întreolaltă, ei nu se legau atât de teama legii dumnezeiești cât, mai vărtos în conștiința crimelor comune.

Din partea adversarilor se primeau propuneri conciliante, când adversarii erau în avantaj și când se găseau garanții reale împotriva lor, dar nu din încredere și mărinimie. A se răzbuna în urmă se prefera mai mult decât a se fi scutit înainte de rău. Jurămintele de împăcare, dacă se făceau cândva, aveau putere numai pentru o clipă, ele fiind date de ambele părți numai sub presiunea împrejurărilor și numai pentru atâta vreme, cât nu venea o sporire a puterii din afară. Cel ce dobânda însă, prin favoarea momentului, o încredere mai mare în puterea proprie, acela se răzbuna când îl găsea pe adversar descoperit, chiar din cauza încrederii, cu mai mare plăcere decât în luptă deschisă, și el se gândea cu acest prilej nu mai puțin la mai marea siguranță a succesului cât la lauda înțelepciunii care i s'ar aduce, ca unuia care a învins prin viclenie. Căci cei mai mulți oameni preferă a fi numiți mișei rafinați, decât oameni buni și simpli, căci de această laudă se rușinează, cu cealaltă însă se mândresc.

Vina acestor stări o avea înainte de toate guvernul hapsân și ambițios și, ca urmare logică, năzuința pasionată a bărbaților cari intrau în luptele ambiției. Căci șefii guvernelor din diferitele orașe, și anume ai ambelor partide, după cum preferau egalitatea cetățenească a întregului popor, sau o guvernare moderată a nobililor, pretindeau a lupta numai pentru ridicarea binelui obștesc, dar în realitate ei se răz-

boiau în toate chipurile numai pentru a se doborî unul pe altul, punând în joc mijloacele cele mai extreme și pedepsindu-se întreolaltă cu pedepse tot mai grele, pe cari le măsurau nu după dreptate și după folosul statului, ci după bunul plac răutăcios al partidelor, și astfel ei erau totdeauna dispuși să-și asigure izbânda sau prin condamnare nedreaptă, prin votare, sau prin superioritatea pumnului pentru a-și satisface pentru moment setea de răzbunare. Nimeni nu mai ținea la religiozitate, ci acela care prin vorbe frumoase putea să dobândească ceva extraordinar, câștiga nume bun. Acela însă dintre cetățeni, care nu ținea cu nici o parte, era prigunit pe moarte de amândouă, sau din cauza că nu se alia lor în luptă, sau din invidie că el singur să trăiască în fericire.

Astfel în urma luptelor de partid, intră tot felul de depravare între Elini, iar simplitatea moravurilor, care contribue atât de mult la nobilitatea spiritului, deveni ridiculă și dispăru. A sta cu neîncredere unul în fața altuia deveni regulă. Pentru a înfăptui o împăcare nu era nici un cuvânt destul de teribil. Toți se simțeau mai presus de aceste lucruri, astfel că nu mai cutezau să creadă în fidelitate și prietenie, și toți se gândeau mai mult să se păzească de pagubă decât să se încreadă altuia. Bărbați de mai puțină înțelepciune învingeau de obicei. Căci trebuind a se teme din cauza superiorității adversarilor, că venind chestiunea în discuție publică, ei vor putea preveni printr'o viclenie, ei treceau repede la fapte. Aceia însă cari în trufia lor credeau că vor putea prevedea toate și viclenia la țintă, se prăpădeau cu atât mai lesne deoarece nu se păzeau.

Având la îndemână aceste analize ale vieții politice și crescut în școala filozofică a lui Socrate, care începuse o revizuire metodică a conceptelor generale etice și politice, atât de fluctuante și nesigure în viața de toate zilele, Platon încercă a da un program de reformă socială. Premisele sale sunt aceleași ca și ale lui Thukydide: organizația socială e dependentă de caracterul indivizilor ce compun societatea. Modificând, mlădiând caracterul lor prin educație și stabilind o ierarhie de valori individuale pe baza rezultatelor educației, vom avea un stat perfect. Aceasta e rezolvirea problemei în „Politeia“. După verificarea acestor condițiuni, prin încercări de

reformă practică, Platon reia aceeași problemă în Legile sale, cari ne dau o analiză mai adâncită a condițiunilor și o cumpănire mai realistă a mijloacelor pentru înfăptuirea unei organizații politice bine echilibrate. Aci, Platon renunță a întemeia statul numai pe perfecționarea individului prin educație și arată că trebuiesc date sau create și alte condițiuni: o poziție geografică care să oprească prea mari inriuriri străine, oprirea luxului, împărțirea dreaptă a proprietății (dar nu desființarea ei) etc. Interesante sunt expunerile sale cu privire la creierea unei monede interne, de fer, și a unei monede „internaționale“. de aur, care să fie numai la îndemâna statului, o idee care a fost reluată apoi de filozoful german Fichte în „Statul comercial închis“, în care moneda internă e de hârtie, acoperită prin producția de seară! Tratarea străinilor cari vizitează statul, condițiunile pentru acordarea de permisiuni de călătorie, de pașapoarte, pentru cetățenii proprii, sunt lucruri demne de citit în Legile lui Platon, și s'ar putea face comparații interesante și instructive cu programele oamenilor politici de azi, neverificate și adeseori neverificabile.

Putem desprinde deci nota caracteristică a teoriilor politice față de utopii. Ea stă în deducțiunea din anumite premise, formulate sau în mod aprioric sau ipotetic. Și e natural ca, la început, aceste scrieri să aibă caracter dogmatic și ea abia în urmă, când s'a cunoscut complexitatea fenomenelor sociale să se procedeze la formularea de ipoteze cari trebuiesc verificate prin analiza realității pentru a fi considerate adevăruri.

IV

În acest punct putem fixa ramificarea teoriilor sociale în teorii unilaterale, cari păstrează încă un caracter utopic, întrucât, izbindu-se în aplicarea lor de complexitatea fenomenelor sociale, autorii lor sunt dispuși a crede că realitatea e „ne-reală“ și că ea trebuie transformată în conformitate cu principiile considerate de ei drept axiome științifice — și în teorii sociale științifice întemeiate pe ipoteze.

Genialitatea lui Platon și vrednicul său urmaș Machiavel consistă în faptul că ei au făcut concesiuni realității, văzând că puterea individului e limitată și că nici caracterul omului nici împrejurările nu pot fi transformate după voie.

Mai încăpăținați sunt teoreticienii

moderni, Marx spre pildă și adepții săi, cari vreau să silească realitatea să se adapteze teoriei lor, întemeiată pe pretinse adevăruri evidente. Păcat că atâția oameni trebuie să sufere pe urma experimentelor sociale „marxiste“ atât de îndrăznețe.

Teoriile unilaterale, pretinse științifice, sunt cu mult mai primejdioase decât utopiile, deoarece ele apelează și la instincte și la rațiune, deștepând în masele largi iluzia că acțiunea lor e justificată printr'o deducție logică evidentă, deci că însăși legile sociale reclamă a persevera într'o direcție anumită pentru înfăptuirea unei ținte prevăzute în mod exact.

Aceste teorii unilaterale ar putea fi numite și „utopii raționaliste“. Și nu numai socialismul intră în această categorie, ci și liberalismul, conservatismul etc. Din aplicarea acestor teorii se nasc luptele de exterminare între clasele sociale și partidele politice, deci desagregarea socială.

Dar din frământările sociale ce au urmat după revoluția franceză, din lupta ideilor, din haosul de planuri de reformă, unele utopice și ca fond și ca formă, altele înnoind teorii sociale vechi, s'au cristalizat începuturile științei sociale pozitive, desbrăcată de prejudecăți, întemeiată pe analiza realității și hotărâtă să rămână în limitele realității. Căutând legătura strânsă cu celelalte științe, (biologia, psihologia, etnografia, istoria, geografia) fără cari analiza realității ar rămânea iluzorie, dat fiind că aceste științe ne dau deslușire asupra forțelor naturii și a influențelor lor asupra societății omenești, știința socială, sociologia ni-a deschis calea pentru studiul obiectiv al fenomenelor sociale și pentru cunoașterea condițiilor de existență și dezvoltare a organizațiilor sociale.

Și cum după criza cumplită a războiului peloponesiac s'a ivit Platon cu planurile sale de reformă socială, așa după revoluția franceză a apărut A. Comte pentru a întemeia sociologia, arătând necesitatea de a întemeia studiul omului pe analiza completă a mediului în care trăiește. Deci nu dela om să pornim, ci dela condițiunile cari determină acțiunile omului. Dacă în detalii se vor putea găsi scăderi în teoria lui Comte, totuș principiul dela care pornește rămâne neatins, deoarece e principiul științei în general: cunoașterea și explicarea unui fenomen nu poate rezulta decât din analiza completă a condițiilor în

cari se manifestează. Comte se ridică cu toată puterea împotriva teoriilor unilaterale, împotriva pedantocrației savanților care-și are, după părerea lui, — obârșia în filozofia platonică și din care s'a născut în urmă și teoria fatală a lui Marx. Comte arată că numai din echilibrarea conștientă a forțelor sociale poate rezulta o organizație socială durabilă.

Am putea deosebi deci trei categorii de scrieri ocupându-se de viața socială: utopii, teorii unilaterale și cercetări sociologice. Dar ele nu formează o serie ierarhică în timp, ci se însoțesc, se ciocnesc, se amestecă. Progresul consistă în lămurirea tot mai exactă a caracterului lor, în delimitarea tot mai precisă a domeniului științei sociale de încercări literare și formule de acțiune izvorite din trebuințe momentane și aruncate în lupta pasiunilor indivi. duale sau de clasă.

— Traian Brăleanu, —
prof. de sociologie la Uni-
versitatea din Cernăuți.

•••••

PORTRETE BASARABENE

PANTELIMON HALIPPA

Una dintre cele mai cunoscute personalități basarabene, încă înainte de 1917. A studiat seminarul teologic la Chișinău, de unde a trecut la universitatea din Dorpat, iar de acolo, la indemnul dlui C. Stere, a venit în România, unde, a urmat geografia la Facultatea de științe din Iași La 1906 când, la Chișinău, a început o viață politică românească. — Halippa fu printre puținii tineri cari se atașară la noul curent, colaborând la cea dintâi gazetă românească de peste Prut, „Basarabia“, până la încetarea ei. Ani de zile, după aceasta, a publicat în „Viața Românească“ dela Iași „Scrisori din Basarabia“, iar la 1914 a izbutit să întemeieze în capita a țării sale o gazetă populară supț titlul simplu de Cuvânt Moldovenesc, pe care a condus-o până la 1919.

Activitatea desfășurată de Halippa în coloanele „Cuvântului moldovenesc“ constituie pentru autorul ei un adevărat titlu de glorie. Această gazetă a fost în primii ei ani, un neprețuit prieten și îndrumător al tărânimii basarabene și al celei de peste Nistru. Scrisă într'o limbă curată și ușoară de înțeles, el dădea știri și sfaturi pe placul poporului dela țară, ajungând să cucerească sufletul cetățenilor, cum arareori i-a succes vreodată unei gazete românești.

Prin modesta lui gazetă Halippa ajunsese să aibă în viața Basarabenilor rolul pe care l-a avut Barițiu în Transilvania în decursul anilor 1838—1848,

Când, în 1917, a izbucnit revoluția rusească, redacția „Cuvântului Moldovenesc“ deveni centrul întregii mișcări naționale „moldovenesti“, iar Halippa motorul principal al tuturor acțiunilor cari au dus la emanciparea Basarabiei.

Crescut mai mult în școala socialismului revoluționar rusesc, căreia i-a rămas credincios și la Iași, supț conducerea dascălului său C. Stere, Halippa a izbutit totuș, la 1917, să se acomodeze concepției naționale românești, grație căreia Basarabia se putu rupe din curentul social rusesc și-și putu lua o direcție în conformitate cu vechea ei tradiție moldovenească. Oscilațiile între cele două concepții l'au dus uneori la contradicții și la inconsecvențe, dar, pe deasupra tuturor, Basarabia își găsi drumul cel bun și Halippa este în drept să-și reclame și un al doilea titlu de glorie, pentru activitatea sa politică în anii 1917—1918. Neobosit agitator al revendicărilor naționale și sociale moldovenesti, din primele săptămâni ale revoluției rusești, orator pasionat și organizator priceput, Halippa fu ales vicepreședinte, iar mai târziu președinte al „Sfatului Țării“ care declară autonomia, independența și în urmă, unirea Basarabiei, dovădind înțelegerea nevoilor țării. Supț guvernul Vaida, Halippa fu ministru al Basarabiei, apoi, boinav și obosit, scăpă pentru un timp din mână cârma Basarabiei, pe care alții, mai „abili“ știură s'o apuce și s'o fie. Astăzi Halippa este deputat și șef al organizației tărânistice din Basarabia. Ia adeseori cuvântul în Cameră, zbicuind în cuvinte tari stările nenorocite din provincia sa natală, fără însă ca să emoționeze pe cei vinovați de dezastrul care se accentuiază din zi în zi în provincia de peste Prut și fără ca, în acelaș timp, să poată contribui cu ceva la îmbunătățirea stărilor de acolo.

În tot cazul, de când Halippa nu mai face gazetărie, Basarabia este complet lipsită de o presă pentru popor —, ceace este o pagubă nespusă — și de când Halippa și cu tovarășii săi nu mai au un cuvânt în conducerea țării lor natale, lucrurile s'au înrăutățit.

Nu știu dacă aceste vremuri triste nu l-au derutat intrucâtva și pe Halippa însuș, care, dacă ar fi căutat la timp, cu orice preț menținerea unității de acțiune politică în Basarabia și dacă ar fi pus totdeauna toată prudența sa în serviciul acestei idei mântuitoare, cred că ar fi răușit.

Halippa este încă destul de tânăr pentru a mai putea înregistra în viața sa publică și o a treia perioadă de glorie în legătură cu refacerea unității sulețesti a Basarabiei. I-o doresc din toată inima, atât pentru el, cât mai ales pentru țara noastră unită.

Onisifor Ghibu

•••••

INTRUNIRILE SOCIETĂȚII DE MĂINE

Convocarea întrunirilor

În zilele de 3, 4, 5 și 12 Ianuarie a avut loc prima serie de „conveniri sociale” cu caracter politic, puse la cale de revista noastră, potrivit ideilor pe cari le-a afișat în articolul prim din Nr. 34 al ei.

La aceste întruniri revista noastră a invitat personal pe toți acei ardeleni cu locuința în Cluj, cari au manifestat în vre-un chip oarecare interes pentru viața publică. Invitațiilor, al căror număr a fost mai mare de o sută, li s'a trimis următoarea scrisoare:

Prea stimate Doamnă,

Pornind dela constatarea, că viața publică a Ardealului și a țării întregi merge, dela Unire încoace, din rău în mai rău, fără ca cu mijloacele și metodele întrebuițate până acum, situația să se poată îmbunătăți, revista „Societatea de Măine”, care și-a propus studiarea sistematică a problemelor naționale de actualitate, a aflat necesară organizarea unei anchete deschise cu privire la modalitățile unei noi cristalizări a vieții politice ardelenesti, menite a salva situația devenită atât de critică.

În acest scop revista a făcut apel la cinci bărbați marcanți ai vieții noastre publice, și anume la domni: dr. Valeriu Branisce, G. Bogdan-Duică, Octavian Goga, Vasile Goldiș și dr. Iuliu Maniu, pe cari i-a rugat să binevoiască a veni în mijlocul intelectualilor români din Cluj și, în cadrul unor „conveniri sociale” nepretențioase, — cum obișnuiau a se ținea înainte de războiu în unele centre ardelenesti, — să-și expună părerile cu privire la mijloacele practice, prin cari viața publică ar putea lua un curs normal, rămânând ca acele păreri și propuneri să fie discutate de cei de față, mai presus de obișnuitele interese de partid.

Făcându-Vă cunoscută această inițiativă a revistei noastre, îmi permit totodată a Vă invita la întrunirile proiectate, cari se vor ținea în sala cea mică a restaurantului New-York, începând cu 3 Ianuarie a. c. orele 8 seara, când, după masa comună (à la carte) vor avea loc comunicările și discuțiile.

Invitarea prezentă este strict personală.

Primiți, Vă rog, Prea stimate Doamnă, asigurarea deosebitei mele stime.

În numele Comitetului de redacție al revistei
Onisifor Ghibu
profesor universitar

Cine a luat parte la întruniri

La chemarea noastră, din cei cinci fruntași al căror cuvânt am fi voit să-l ascultăm și să-l discutăm, au răspuns trei înși: dd. O. Goga, G. Bogdan-Duică și V. Goldiș. Dl. I. Maniu ni-a adresat o telegramă, prin care a spus că regretă, dar nu poate participa, iar d. V. Branisce a trimis dlui Ghibu o scrisoare mai lungă, în care își arată motivele pentru care nu poate veni la întrunirile proiectate.

Dintre invitați au luat parte la primele trei întruniri:

P. S. S. Episcopul N. Ivan, profesorii universitari: G. Bogdan-Duică, Sextil Pușcariu, I. Lupăș, O. Ghibu, N. Drăganu, G. Giuglea, Dr. I. Hațiegan, Al. Borza, Aug. Maior, V. Stănciu, Cassiu Maniu, V. Onișor, Tr. Pop și P. Poruț, — dd. Octavian Goga, Dr. T. Mihali, Dr. I. Suciuc, Dr. E. Dăianu, Dr. P. Groza, — G. Dima, directorul Conservatorului, Z. Bârșan directorul Teatrului Național, I. Lăpădat, Dr. Al. Pteancu, Dr. L. Chirilă, C. Martinovici prof. Academia de agricultură, I. Flueraș, fost șef de resort, Dr. S. Stanca, Dr. V. Sava, St. Mețes, directorul Arhivelor Statului, P. Nemoianu fost prefect, Dr. Valer Pop, Dr. S. Bornemisa, N. Istrate, Dr. V. Ciobanu, V. Vlaicu, S. Cioran, V. Candrea, Dr. P. Ilcuș, Dr. I. Goia, Dr. Manoilă, Dr. Stănilă, Dr. V. Băbuț, Dr. G. Popovici, Dr. Al. Iancu, Dr. I. Pușcariu, Dr. E. Teposu, Dr. V. Pop, Dr. D. Bratu, Dr. Colbazi, Dr. Orăștianu, Ionel. Comșa, Oct. Sglimbea, A. Esca, Dr. L. German, ing. Bohățiel, ing. Șuluțiu, ing. Corfariu, Iosif Albion, St. Boieriu, Sabin Oprean, I. Clopotel, R. Dragnea, Nic. Bogdan, L. Gabor, ing. Andrea, Sept. Popa, I. Marian, I. Enescu, Dr. Bologa, Al. Hodoș, I. Breazu, Liviu Rusu, ș. a.

Cei cari s'au obținut

S'au obținut dela întruniri o parte din fruntașii naționaliști, pe diferite motive, pe cari este bine să le fixăm aci, în mod obiectiv și documental.

În ce îl privește de d. Dr. V. Branisce, reținem din scrisoarea d-sale următoarele părți, cari îi explică atitudinea personală și, pe de altă parte zugrăvesc și anumite stări sufletești și sociale din Ardeal, asupra cărora este bine să reflectăm:

„Țin să-ți spun cu toată franchețea — scrie d. B. către d. Ghibu — părerea mea, că eu nu-mi promit nimic dela o asemenea anchetă, care, cel mult mai mărește confuzia destul de mare din capul oamenilor.

Păcatul nostru, al Ardelenilor (inclusiv Bănățenii) este că nu ne-am știut salva unitatea până ce trecem peste unificare și asigurarea condițiilor indispensabile de consolidare.

Ne-am răsfirat ca puii de potârniche, deschizând larg porțile înverșunatelor patimi ale sectarismului de partid, cari ne-au anihilat aproape cu totul, încât noi cei din „provincie” nu mai avem nici viață rațională, nici culturală și socială ca mai înainte, ci am ajuns de răsul lumii. Aici, pe un petec de loc, unde însemnam ceva mai înainte, suntem astăzi — afară de cei rămași credincioși vechiului steag: țărăniști, averescani, „liberali”, iorghiști, marghilomaniști, „independenți”, de numai suntem în stare a susține nici măcar vechea noastră casină, care era odinioară fala Bănatului.

Prima condiție ca să însemnăm ceva, ar fi să revenim la vechea matcă. Dar câtă vreme toate intrigile țesute abil la București găsesc la noi teren fecund, rămâne această dorință un pium desiderium. Iar a pune această chestie în desbatere publ. că, la masa albă, ca public doritor de picanterii, ar însemna a înverșune și mai mult spiritele, pentru că sectarismul nostru de partid, importat de dincolo, la noi e mult mai virulent decât în Regat, unde e endemic. Oricine pornește în Vechiul regat o mișcare „politică”, găsește la noi adepți, ca să nu le zic altfel! Așa, spârți și dispuși pentru orice spărturi nouă, nu suntem în stare a ne opune otravei ce vine de dincolo.

Voi scrieți în apelul vostru, că nu mai putem merge înainte cu „sistemele întrebuițate până acum”. E adevărat, dar câtă vreme dăinuiesc e deplorabilă fărâmițarea energiilor noastre, câtă vreme orice guvern găsește în număr suficient coade de topor la noi, tot așa va fi. Noi nu putem avea în vedere decât lupta legală, în spirit constituțional, ceace astăzi este o ironie, când nu ți se respectă nici un drept, când ești absolut la cherenul detentorilor puterii publice...

Aceasta e realitatea!

A face vinovată opoziția între astfel de împrejurări pentru catastrofa desagregare politică, care înaintează cu pași giganti, caracterizându-i activitatea ca o „svârcolire nepuțincoasă” din vina proprie, înseamnă a nu înțelege reali aștile. Sigur că ne svârcolim în nepuțința noastră de a schimba, pentru că unde nu sunt garanții de drept, nu există nici uz de drept. Zădarnic e o acțiune legală, unde nu există legalitate. Și la noi nu există...

Sigur că am greșit multe și în Partidul național, — greșeli minuscule față de păcatele altora, — dar orice făceam, orice sistem întrebuițam, tot acolo ajungeam, unde ne aflăm astăzi.

Numai dacă nu-și găsea guvernul coade de topor în sânul nostru, ar fi

foșt altcum. Dar și-a găsit și își va mai găsi barechet.

Atunci, ce să mai desbatem la masa albă din Cluj ?!

Dacă aș avea credința, că și numai cu un milimetru ducem cauza noastră dreaptă înainte la Cluj, aș lăsa toate și aș alerga acolo, dar sunt convins că prin acele discuții, criticându-ne și batjocorindu-ne reciproc, numai vom mări prăpastia dintre noi și vom slăbi credința celor buni“.

Un alt membru marcant al partidului național, a dresat dlui Ghibu următoarea scrisoare :

Stimate Dle Profesor,

Am primit invitarea cu Nr. 64. Când Vă mulțumesc pentru distincția ce mi-ați acordat-o în credința că voi putea fi bun colaborator în căutarea soluției dorite de D-Voastră, să-mi dați voie ca cu sinceritatea prietenească să refuz colaborarea în afară de partid.

Pentru a nu fi rău interpretat și pentru a nu mi se atribui motive cari stau în afară de mine, și mai ales pentru stima pe care V-o păstrez, mă explic în următoarele :

Lupta politică în stat se dă prin partide politice și la nici un caz nu prin convenționale.

Eu aparțin Partidului național, care își are programul său și prin program date toate soluțiile. — Am credința fermă că, ajuns partidul în situația politică de a-și putea realiza programul, va da și soluțiile.

Din această credință a mea nu pot trage alte concluzii, decât stăruința a ajunge în situația de a putea realiza acel program.

Acestei stăruințe îi este piedecă orice conventicol afară de cadrele partidului, deci aș face sigur un rău, fără nădejdea de a putea da un ajutor prin colaborarea cerută.

Repetând considerația mea ce am față de D-voastră, semnez cu stimă.
(N. N.)

Intrunirea I. — 3 Ianuarie

A fost deschisă, în numele revistei, de d-l O. Ghibu, prin următoarele cuvinte :

Domnilor,

Prezența D-voastră la această masă este o dovadă elocventă că inițiativa revistei „Societatea de mâine“ a răspuns unei necesități adânc simțite a vieții noastre publice. „Convenirea“ noastră de astăzi confirmă mai întâi de toate că D-voastră cu toții recunoașteți că viața publică a Ardealului și a întregii țări a ajuns la marginea unei adevărate prăpastii, care trebuie să ne inspire tuturora cele mai legitime îngrijorări. Această „convenire“ confirmă mai departe afirmațiunea noastră că mijloacele și metodele întrebuintate până acum, în lupta pentru consolidarea și fericirea țării au fost cu totul necorăspunzătoare și că, în consecință, este absolută

nevoie ca asupra lor să se delibereze în mod deschis și sincer de cătră toți cei cari poartă la inimă binele neamului și al stătului nostru, indiferent dacă ei fac „politică“ proprii zisă și indiferent de convingerile lor de partid.

Intrunirea noastră de acum, care formează începutul unei întregi serii, nu vrea să fie un quasi-parlament ardelenesc, cu tendințe regionaliste, nici o adunare poporală, cu discursuri și cu moțiuni prealabil pregătite și nici un club politic, cu o disciplină dictată de interese personale sau de clică, — întrunirile noastre vor să fie niște simple consfătuiri în familie, cari să facă posibilă apropierea între oameni pe cari viața politică a ultimilor cinci ani i-a despărțit și depărtat unii de alții, spre cel mai mare rău al Ardealului. Ele vor să dea prilej personalităților marcante ale vieții politice ardelenești nu numai de a-și spune părerile cu privire la modalitățile prin cari am putea ajunge la o cristalizare sănătoasă a vieții noastre publice, ci și de a se convinge imediat despre efectul pe care aceste păreri le pot avea asupra intelectualilor din capitala provinciei noastre, cari își vor spune și ei cuvântul pe față și în mod civilizat.

Dacă pe urma schimbului de păreri frățesc, care se va face în „convenirile“ noastre nepretențioase, se va deschide o cărare netedă și luminoasă, pe care să poată porni umăr la umăr toți fiii cei buni ai acestei țări, — bucuria va fi a noastră, a tuturor, dacă nu, — ele nu vor aduce nici un fel de stricăciune țării. În tot cazul, Comitetul de redacție al revistei noastre, în numele și din însărcinarea căruia am onoare a deschide ciclul întrunirilor, n'a pornit la drum cu nici-o idee preconcepută. ci numai cu convingerea, că-Dumnezeu, care a purtat de grijă poporului nostru dealungul veacurilor triste de apărare și de întunerec, va lumina și de astădată mințile fiilor aleși ai acestuia și în fața dezastrului care amenință statul nostru tânăr și plâpând, îi va uni în cugete și în simțiri, punându-i în starea de a salva situația atât de critică, în care ne zbatem de ani de zile.

Mulțumindu-Vă, în numele inițiatorilor, pentrucă ați dat urmare invitațiunii noastre, și mulțumind în special domnilor cari au acceptat să-și expună părerile cu privire la modalitățile de ieșire din haosul care ne stăpânește, Vă rog ca, înainte de a asculta expozeul d-lui O. Goga, să binevoiți a alege pentru întrunirea de astăzi, un președinte, care să conducă, cu tact și cu spirit de imparțialitate, discuțiunile noastre.

Proclamarea președintelui

La propunerea păr. protopop Dr. É. Dăianu a fost proclamat președinte P. S. S. episcopul Clujului, Nicolae Ivan, care în câteva cuvinte a insistat asupra convenirilor sociale cari s'au ținut în anii 1912—1914 în Sibiiu, contribuind la limpezirea unei întregi serii de chestiuni publice și cimentând solidaritatea Românilor în lupta pentru drepturile lor. P. S. S. crede că și convenirile cari se încep acum vor fi de mare folos în împrejurările deosebite de grele prin care trece Ardealul nostru și țara noastră întreagă. După această da cuvântul d-lui O. Goga.

Expozeul dlui O. Goga

Timp de mai bine de o oră și jumătate d-l O. Goga face o reprivire asupra politicii ardelenice dela Unire, încoace, căutând să stabilească cauzele cari au provocat stările haotice de astăzi și să găsească apoi și modalitatea prin care ele pot fi sanate. Critică, în special, atitudinea Partidului național și își arată convingerea că pentru salvarea Ardealului este absolută nevoie de un front unic, în cadrul unui partid politic. Acel partid nu poate fi cel național, de oarece el a declarat că nu recunoaște Constituția actuală, nici legile organice votate de Adunarea constituantă, din care cauză el nu poate fi chemat de Regele la guvern. Partidul care va veni la cârmă după liberali, este Partidul averescan, și este o chestiune de înțelegere a situației politice, ca întreg Ardealul să se grupeze împrejurul aceluia care-l poate scoate din vecinica opoziție și-l poate duce la guvern, spre a sana nevoile printr'o muncă pricepută și devotată. Partidul averescan pune în vedere tuturora că, ajuns la cârmă, va îmbrățișa cu o devotată solicitudine trebuințele Ardealului. În fiecare minister sau ministrul, sau subsecretarul de stat sau secretarul general va fi ardelen, de asemenea vor fi ardeleni prefecții și deputații. Aceștia din urmă vor forma un comitet, fără de avizul căruia nu se va lua nici o măsură privitoare la administrația Ardealului.)

Discuțiuni

După d-l Goga a luat cuvântul d-l I. Lupaș, care a rectificat câteva din afirmațiunile d-lui Goga, cu privire la activitatea partidului național și a insistat asupra unor greșeli ale partidului averescan, pe cari le-a recunoscut și d-l Goga însuș, (în special, că la 1920, când a venit la guvern nu s'a înconjurat de oameni potrișiți).

D-l Dr. Iuliu Hațieganu cere ca în aceste întruniri să nu se critice conducătorii politici unii pe alții, ci să se discute în mod obiectiv, principiile politice noastre.

D-l O. Ghibu își exprimă regretul că conducătorii Partidului național au

¹⁾ Expozeul d-lui O. Goga este publicat pe larg în revista „Tara noastră“, No. 2

refuzat de a participa la aceste întruniri, unde ei ar fi putut rectifica unele afirmațiuni inexacte și ar fi putut contribui cu ceva esențial la clarificarea situației politice. — Combate punctul de vedere exprimat de fruntașul naționalist în scrisoarea publicată mai sus, și își ia angajamentul să intervină pe lângă conducătorii partidului, arătându-le că nu pot avea niciun motiv de a se abține dela întruniri. Își exprimă speranța că aceștia vor veni aci, unde îi cheamă o elementară datorie cetățenească și unde ei sunt așteptați cu dragoste.

Intrunirea a II. 4 Ianuarie

În lipsa P. S. S. episcopului N. Ivan, care se scuză că a doua zi este serbătoare și zi de post, se alege președinte Dr. I. Suci, fost membru al Consiliului Dirigent și apoi președinte al Comisiunii de unificare a Ardealului. — Sunt prezenți 80 de inși.

D-l G. Bogdan-Duică, într-o cuvântare de aproape două ore expune doctrina partidului țărănesc, la sfârșitul căreia își arată părerea cu privire la ieșirea din situația politică de azi. Prevede: guvern de coaliție, ieșit din alegeri libere.

D-l O. Ghibu insistă asupra faptului că în Transilvania, unde țărănismul n'a putut prinde aproape deloc rădăcini în ultimii cinci ani, nici nu e necesar țărănismul ca atare, de oarece toate revendicările sociale, politice și culturale ale țărănimii au fost îmbrățișate în trecut și sunt îmbrățișate și azi de celelalte partide și în special de cel național. Ardealul n'are nevoie de multe partide, ci de un singur partid bun, al tuturor.

D-l Sextil Pușcariu își arată părerea că în aceste întruniri să căutăm a face mai puțină teorie politică și să nișim de a găsi formula practică de împăcare a contrastelor atât de acute.

D-l O. Goga accentuează și dă necesitatea acțiunii, în locul prea lungilor discuții. Cere ca Ardelenii să devie oameni de acțiune și să se grupeze într'un singur mănunchiu, fie în cadrele Partidului național, dacă vor răuși să-i dea acestuia viață adevărată, fie alături de D-sa. Altfel se vor trimite pe capetele lor proconsuli, și va fi vai de ei.

Intrunirea a III. 5 Ianuarie

Prezidează d-l Dr. I. Suci. Prezenți 90 de inși. D-l O. Ghibu arată că d-l V. Goldiș, care avea să fie astăzi a treia conferință din serie, fiind bolnav, n'a putut veni și că va veni abia la 12 Ianuarie. D-l V. Branșce, care a fost invitat să vie în mijlocul nostru, și-a arătat rezervele față de acțiunea noastră printr-o scrisoare, din care d-l Ghibu citește unele părți, publicate mai sus, propunând ca, în întrunirea noastră să se discute cele două concluzii, cari s'au desfășurat din primele două întruniri: 1. ideea frontului unic ardelenesc, în cadrele

unui partid politic, preconizată de d-l Goga și 2. ideea guvernului de coaliție ieșit din alegeri libere, preconizată de d-l Bogdan-Duică.

D-l Dr. Cassiu Maniu insistă asupra necesității ca partidele politice să fie conduse de principii clare și concludă că avem neapărată nevoie de un front unic, care s'ar putea face în cadrul partidului național, reorganizat ca partid clasic. Caracterizează partidele actuale, spunând că cel național a fost până la Unire idealist, iar acum e romantic, cel liberal e materialist, cel țărănesc e realist. Cel mai sănătos și cel mai cuminte dintre partide e cel țărănesc, dar el are cusurul că e rău. Ii trebuie mai multă bunăvoință pentru că poată servi cauza mare a neamului.

D-l I. Lupaș regretă izolarea conducătorilor Partidului național dela debaterile acestor întruniri, stigmatizând-o ca antidemocratică. Egoismul partidului este condamnat, când este vorba de fapte cari privesc țara întreagă, în momente atât de grele. Crede că partidele trebuie să-și dea mâna, când e vorba de binele public și constată că între programele partidelor de opoziție deosebirile sunt atât de mici, încât, dacă ar exista bunăvoință din toate părțile, ele ar putea fi unificate în 24 de ore. O fuziune a tuturor partidelor este imposibilă, cu atât mai necesar este însă blocul sau frontul unic al partidelor de opoziție, pentru înfăptuirea căruia stăruie. Propune ca fiecare partid să delege câțiva membri, cari să alcătuiască un comitet de conducere a frontului sau blocului.

D-l Dr. Virg. Ciobanu insistă asupra necesității ieșirii din somnolență a Ardelenilor și a începerii unei acțiuni energice. Dacă Ardelenii nu se vor mișca, nimeni în lume nu-i va putea salva.

D-l Dr. V. Pop, în numele „Acțiunii românești” declară că se asociază la opera de limpezire a principiilor cari pot să ducă țara la fericire. Combate regionalismul și înțelege o operă, care să-și reverse binefacerile ei asupra întregii țări.

D-l O. Goga, pornind dela știrile date de unele gazete, că d-sa ar fi inspirat întrunirile acestea, cere ca inițiatorii lor să declare categoric: care este adevărul?

D-l O. Ghibu declară că inițiativa s'a luat fără nici un fel de înțelegere nici cu persoanele cari au fost invitate să vorbească aci, nici cu vre-o organizație de partid. Ea a răsărit din dorința curată a direcției revistei de a da prilej conducătorilor politici să stea de vorbă cu intelectualii ardeleni din Cluj asupra situației politice și de a căuta, mai presus de partide, o soluție practică a crizei de azi. Bănuielile cari au răsuflet în presă, caracterizează pe cei ce le exprimă, — Dacă la aceste consfătuiri n'au fost

invitați și intelectualii din provincie precum nici frații din Regat cu locuința în Cluj, lucrul nu trebuie explicat ca o tendință de izolare a Ardelenilor față de frații veniți din Regat, nici ca o dovadă de grandomanie a clujeștilor. Inițiatorii au încercat, pentru început, un lucru modest, în cadre restrânse, căci n'au voit să se expue de a începe o acțiune „mare”, care ar fi putut cădea, eventual, în ridicol. Cum, însă după experiența acestor trei întruniri, s'a dat dovada că interesul publicului pentru discuții politice de acest fel, este foarte mare și el crește din zi în zi (la prima întrunire au fost 70 de participanți, la a doua 80, la a treia 90), nu este nici o piedecă pentru ca la a doua serie de conferințe să fie invitați toți intelectualii români, de ori și unde. Căci scopul nostru e curat și noi vrem să lucrăm la lumina zilei.

D-l O. Goga declară că este mulțumit cu aceste conferințe cari însemnează un crepuscul al civilizației. Să ne sfătuim, dar să trecem dela sfat la acțiune. Ardealul să-și cumpănească bine intențiile și faptele și să meargă alături de oamenii de acțiune, într'un front unic.

D-l O. Ghibu revenind la cele două soluțiuni, se declară pentru guvernul de coaliție ieșit din alegeri libere, pe cari ar trebui ca toți intelectualii din Transilvania și, apoi, din întreaga țară, să le ceară cu insistență dela Regele. Și până acum s'a cerut acest lucru, dar el s'a cerut incidental, prin persoane singuratic, prin partide izolate, prin presă, sau prin adunări populare. Ar fi vorba acum ca întreaga intelectualitate a țării să ceară, printr'un Memorand acoperit prin zeci de mii de iscălituri, acest lucru, care, astfel, ar și avea apoi alt răsunet.

D-l Goga se declară contra guvernului de coaliție.

D-l G. Bogdan-Duică își menține propunerea și cere ca să se aleagă azi o comisie sau un comitet, care să chibzuiească asupra modalităților de cristalizare a ideilor, cari trebuie să rezulte din aceste consfătuiri.

Se alege o comisiune de trei: Goga, Bogdan-Duică și Lupaș, care să facă propuneri pentru instituirea unei comisiuni mai mari, cu însărcinarea fixată de d. Duică.

După o pauză de câteva minute, dl. Goga în numele celor trei, propune să se instituie o comisie provizorie din următoarele persoane: V. Goldiș, G. Bogdan-Duică, O. Goga, Sextil Pușcariu, I. Lăpădat, Dr. P. Groza, I. Lupaș, Dr. V. Onișor, O. Ghibu, Dr. V. Pop, A. Esca, Dr. Seb. Stanca.

Propunerea este încuviințată, cu observarea că această comisiune se va putea completa prin cooptare, potrivit necesităților.

Intrunirea a IV. 12 Ianuarie.

Prezidează P. S. S. Episcopul N. Ivan. Sunt de față 128 persoane, printre cari, — în afară de cele cari au participat la primele intruniri: d-l Dr. Sever Dan, secretarul general al Partidului Național, S. Dragomir, N. Ghiulea, Dr. Nișeșcu, profesori universitari, A. Ciortea, rectorul Academiei comerciale, Dr. Liviu Câmpeanu, A. Ludu, asesor consistorial, L. Curea, secretar consistorial, Dr. C. Bucșan, Ing. I. Negruțiu, Dr. C. Stanca, Dr. Valer Roman, Dr. I. Tolciu, V. Popa, directorul învățământului agricol, V. C. Osvadă, Dr. Hângănuț, V. Lațiu, G. Șerban, Dr. Cuparescu, căp. Furlugeanu, Dr. Savu, I. Moga, C. Boitoș, ș. a. ¹⁾ După deschiderea ședinței dl V. Goldiș, într'un lung expozeu de două ore, arată situația politică generală a țării. Insistă asupra principiilor politice și asupra diferitelor partide și încheie mărturisind, că dânsul așteaptă consolidarea țării din constituirea unui puternic partid național-țărănesc, care să fie un contrapond față de partidul liberal. (Rezumatul mai amănunțit al interesantului și temeinicului expozeu se găsește publicat în „Patria” din 14. c.)

Dl. A. Ciortea, rectorul Academiei comerciale, își arată bucuria pentru admirabila privesște pe care o oferă această intrunire, în care vede alături unii de alții pe reprezentanții a 6 partide politice, discutând frățește chestiuni de interes obștesc. Aderă la soluția propusă de Goldiș și citește o moțiune în sensul acesta. Moțiunea este iscălită imediat de vr'o 30 de persoane.

Dl. St. Meteș (iorghist), directorul Arhivelor Statului din Cluj, crede că trebuie să se unească, în deplină sinceritate, nu numai partidul național cu cel țărănesc, ci cele 4 partide de opoziție: național, țărănesc, averescan și iorghist să fuzioneze într'un singur partid. Face apel la patriotismul tuturor conducătorilor celor 4 partide, ca, lăsând la o parte orice ambiții personale, să realizeze acest partid unic. Cât privește pe șeful naționaliștilor, pe d. N. Iorga, dl Meteș arată că acesta a declarat că nu are nici o ambiție de șefie a partidului unic.

Dl. G. Bogdan-Duică arată că ideea dlui Meteș de „fuziune în patru” e irealizabilă. Tărăniștii nu cred nici în posibilitatea „fuziunii în trei.” Să stăruim deocamdată pentru fuziunea preconizată de d. Goldiș și să inițiem o propagandă în toate orașele Ardealului pe această temă. Propune ca intrunirea să hotărască continuarea conferințelor „Societății de mâine” în toate orașele Transilvaniei. Intrunirea

¹⁾ Informația, ironică, dată de un ziar local, că la o patra intrunire ar fi fost invitat în afară de cei cari au participat la primele intruniri, prefectul poliției și vr'o 50 de studenți, este inexactă. Prefectul Poliției n-a fost invitat, iar studenții au fost numai opt. Cererea studenților de a fi admisi în număr mai mare n'a putut fi satisfăcută, din cauza că sala, în care s'au ținut intrunile era prea mică, încât să poată cuprinde un număr prea mare de invitați.

admite, cu observarea ca ele, deocamdată să continue încă în Cluj până ce se va putea ajunge la o clarificare mai deplină a ideilor.

Dl. I. Clopoțel anunță că a avut în cursul zilei de ieri o convorbire cu dl Iuliu Maniu, care a declarat că va căuta ocazia de a veni în fața intelectualilor clujeni și de a ține o conferință politică. Știrea este primită cu aplauze.

Dl Dr. V. Pop (din „Acțiunea românească”) își arată unele rezerve față de Partidul național-țărănesc, care nu are un program amănunțit, după care să poată fi cunoscut de toată lumea. Dacă acest program va fi elaborat și el va satisface necesitățile de căpetenie ale țării, acest partid va trebui să fie îmbrățișat de toți.

Dl. Dr. Valer Roman (din „Acțiunea românească”) nu crede posibilă nici fuziunea partidelor de opoziție, nici blocul acestora. Găsește că din programul Partidului național-țărănesc lipsește formularea limpede a chestiunii străinilor și a introducerii moralității în viața publică, prin înfrânarea corupției. Nici un partid, care nu stipulează în mod categoric aceste două chestiuni de viață ale statului nostru, nu corespunde nevoilor. Propune înființarea, în afară de partide, a unei Ligi sau Asociații a intelectualilor din toate partidele, bazată pe ideea națională și pe celelalte două idei amintite.

Dl. Dr. Iuliu Hațiegan (din Acțiunea românească) constată că aceste conferințe au fost foarte folositoare prin faptul că au scos la iveală unanimitatea intelectualilor clujeni cu privire la necesitatea frontului unic pe baza ideii naționale. Crede că, continuând cu conferințele, vom găsi și modalitatea practică de înfăptuire a lui.

D. Iosif Jumanca (reprezentantul Federațiunii partidelor social-democrate) declară, în numele socialiștilor-democrați din România că, aceștia nu sunt internaționaliști, ci vor în mod sincer și efectiv întărirea statului român prin legalitate. Nu sunt revoluționari; — singura revoluție pe care o urmăresc ei este întronarea legalității în această țară, în care legile se fac cu o extraordinară ușurință, pentruca să se calce tot așa de ușor. Partidul social-democrat din România va sprijini din toate puterile orice partid care va face alegeri libere și care va lupta pentru întronarea legalității.

Intrunirea s'a terminat la orele 12^{1/2} noaptea, rămânând ca Comisiunea aleasă în ședința precedentă, să se întrunească a doua zi și să stabilească măsurile pentru continuarea sistematică a acestor conferințe dovedite atât de utile și cari ar putea să ducă, cu timpul, la cristalizarea vieții politice dorită de inițiatorii lor.

Asupra acestor intruniri vom reveni în numărul viitor. Cronicar

Spre o Operă românească

— Cu prilejul reprezentării scenei lirice „Seara mare” de T. Brediceanu —

La Cluj și la București avem de câțiva ani o Opera românească. Dar oare prin ce este ea de fapt românească? Dacă vrem să fim sinceri, trebuie să marturisim că în afară de bugetul care o susține, de personalul care-i conduce administrația, de o parte a cântăreților și de limba în care se cântă operele, nu mai este nimic altceva românesc. Nu vorbim de împrejurarea că o parte a coriștilor și aproape toți muzicanții sunt de alte nații, dar sufletul însuși al întregii instituții este străin. Pe scena Operelor noastre naționale se perândează seară după seară exclusiv piese italienești, franțuzești și nemțești, cu viață străină, cu muzică străină, cu suflet străin.

Pe acest teren suntem și astăzi unde eram acum 70—80 de ani în vechile Principate române cu literatura trăiam exclusiv din traducerea în românește a povestirilor și romanelor franțuzești. Chiar și în teatru, decenii de-arândul s'au prezentat aproape numai traduceri.

De sigur că și pe terenul muzicii trebuie să ieșim din servitutea străină și să ajungem și aici la o fiză pronunțată națională, ca în literatură, ținând bineînțeles, legătură cu mișcarea artistică universală, și inspirându-ne din ea, pe cât e firesc și folositor, și utilizând-o în același chip în care cetim pe un Dante, Schakespeare, V. Hugo sau Goethe. Muzicienii noștri trebuie să-și puie serios problema de robire și reabilitării noastre, și pe acest teren. Prejudițiile onora, că nu putem avea o muzică românească de un nivel universal, vor putea fi înfrânte destul de ușor, după exemplele strălucite date de un Eminescu, Grigorescu, Enescu ș. a., cari au intrat în istoria culturii universale.

Ministerul Artelor, pe de o parte, Conservatoarele și Operele noastre pe de alta, ar trebui să-și puie în modul cel mai serios problema cultivării tot mai intensive a muzicii naționale, pentru a putea ajunge cu un ceas mai degrabă la clipa în care să avem o operă românească și ca suflet, și ca viață și ca tendințe.

Aceste idei ni le-a sugerat admirabila „scenă lirică” a d-lui T. Brediceanu, reprezentată în ultimele zile de repețe ori pe scena Operei române din Cluj, sub titlul de *Seara mare*. Această încercare a d-lui Brediceanu de a pune pe scenă viața noastră, cântecele noastre, obiceiurile noastre, dansurile și porturile noastre, într'o formă care iese din *etnografic*-ul pur pe care d-sa l-a cultivat până acum și tinde spre opera propriu zisă, este vrednică ne toată lauda și ea va însemna fără doar și poate o etapă remarcabilă în istoria operei noastre naționale.

Pentru „Seara mare”, care a fost foarte mult gustată de publicul românesc din Cluj, felicităm sincer pe d-l Brediceanu.

O. G.

ASOCIAȚIA INTELLECTUALILOR. Anunțăm cu plăcere că printre fondatorii asociației intelectualilor Societatea de mâine s'a înscris și d. dr. Iuliu Maniu. Asociația se va consacra exclusiv anchetelor sociale și economice. Numele celorlalți fondatori se găsesc în nrul nostru de sărbători.

FRAMANTARILE NOASTRE

— privite prin ochelarii diferitelor partide —

Confesionalismul.

La masa unui restaurant s'au nimerit într-o zi de târg mai mulți cunoscuți, îndeosebi preoți ortodoksi și uniți. Intre păhare s'a pornit discuția dela lipsa de numerar și a ajuns la frământările noastre confesionale. Cum acești cunoscuți erau de bună credință și vinul îi îndemna să nu prea exagereze adevărul, discuția s'a dovedit imediat destul de interesantă pentru a merita să o redau în următoarele.

Incepu *ortodoxul*: După alte năcazuri, ne-a bătut soarta și cu două confesiuni, prin cari se demoralizează poporul. Indată-ce nu-i place barba popii, țăranul se dă unit. Când îi ceri sidoxia, trece la uniți. Când îi ceri obolul pentru reparația bisericii, trece la uniți. . .

Ori vice-versa.

Deosebirele dogmatice, poporul nu le înțelege. Deosebiri de rit nu observă. Iată de ce face așa de ușor oscilări dela o confesiune la alta. De aici ne putem explica declarația metropolitului sibian, că nu se va odihni întru convertirea tuturor Românilor la legea strămoșească.

— Dar care-i acea lege strămoșească? — întreba unul dintre uniți. Oare schisma lui Fojius și Mihail Cerialariu?

Toate firele naționale și fibrele religioase-creștine ne duc la Roma. Unitatea religioasă nu o putem căuta și nu o putem avea decât în cadrul larg al religiei celorlalte popoare latine. Unitatea națională nu o putem cimenta decât sprijiniți pe unitatea latină, care ne-a ajutat de am ajuns și la întregirea teritorială. Unitatea culturală românească nu o putem desăvârși decât pornind dela conștiința latină, pe care ne-au arătat-o marii dascăli ai Blajului.

Libertatea religioasă, libertatea cultului e un postulat al timpurilor nouă, așa de evident, încât e directă pagubă a mai risipi o vorbă pe tema lui.

În special, pentru noi Români e crimă a ne ataca pe tema unitismului. Mai degrabă ar trebui să mulțămim lui D-zeu că se află între noi o punte de trecere, o verigă între biserica răsăritului și biserica apuseană. Să grijim de aceasă verigă, să o întărim, iar nu să o slăbim călcându-ne în picioare interesele cele mai vitale.

Dar duhul slavo-bizantin, care vedea odinioară în Papa dela Roma direct pe Antichrist, învăluie și azi în ceață ochii confrăților ortodoksi, cari de groaza papei dela Roma mai bucuros s'ar arunca în brațele tuturor anglicanilor, presbiterianilor etc. trădându-și originea, lăpădându-se de tradiția și sorgintea culturii latine, care singură ne-a salvat și ne va salva ca popor, în mijlocul tuturor neamurilor străine.

Aici interveni amical de coloare conservatoare și mare admirator al lui Eminescu continuând argumentația precedentă a preotului unit:

— Chiar acele popoare străine — zise el — s'au civilizat grație apostolilor bisericii romane. Eminescu încă ne spunea: „Toate popoarele, care posed civilizațiune astăzi, dacă nu sunt, au fost măcar, mult timp, catolice“.

„Despre învățământ trebuie să notăm asemenea, că atât cel popular, cât și cel înalt, sunt creațiuni ale acestei biserici. Că prin învățământ, biserica a urmărit și scopurile ei proprii, e nu numai adevărat, dar și foarte natural. Nici n'am înțelege ca o instituție să înființeze anume, școli contra sa“. (Articole politice, București, 1910, „Minerva“).

— Bine, frate, riportă preotul ortodox, să nu confundăm biserica unită cu cea catolică. Dacă uniții noștri ar fi adevărați catolici, nu le-am zice nimic, ci ne-am ridica pălăria înaintea lor. Probabil că o parte a intelectualilor noștri ar rămânea în sinul catolicismului, dar sunt sigur că poporul nu ar prea rămânea. Abia în acest caz s'ar dovedi, dacă poporul nostru trece din convingere la uniți, ori numai din interes.

În felul cum se prezintă azi uniții noștri, mai degrabă-i putem numi *hibrizi*: nici ortodoksi, nici catolici. Sau mai corect, cum ar zice Todica: ortodoksi în esență cu ochelari catolici, ori catolici în esență cu ochelari ortodoksi. — Cum vreți. — Ar fi poate mai catolici, dar să tem de inovații, să nu-și peardă turmă, să nu le rămână păstorii fără turmă. Noi știm și simțim această parte vulnerabilă, de aceea am devenit mai agresivi. La cultura latină putem ținea cu sfințenie și dacă vom forma o singură biserică națională românească. De ce să se amestece în treburile noastre și papa dela Roma?

— Pentru că, adevărată biserica creștină — replicai eu — nu poate fi nici românească, nici ungurească, nici turcească, ci biserica *universală*, mărturisind aceleași învățături și aceeași credință. Isus Christos nu a întemeiat biserici jidovești, ori biserici grecești, ci ne-a dat învățătura: „Să iubim pe D-zeu și să iubim pe de-a-proapele nostru ca pe noi înșine“. Iată temeliea, pe care și-a zidit biserica lăsând ca urmaș al său pe Sf-tul Petru. Și întrucât Papa dela Roma, ales prin o lege admirabilă, unică în toată lumea (cu care se pot împăca atât aristocrații, cât și democrații) reprezintă și garantează unitatea de conducere și disciplină, a acestei biserici, nu văd motive serioase de a fi agresivi față de uniții noștri. Din contra. Lăsându-ni-se în-

tact cultul, la care s'a obișnuit „turma ascultătoare“ — mai degrabă văd un îndemn de a uni toți Români în acel curent *universal* al bisericii creștine, care e cel mai potrivit cu aspirațiile noastre culturale și naționale. Fericitul Barițiu era odinioară de părere că Români din Macedonia, Sârbia, Basarabia, Bucovina s'ar salva mai ușor trecând la biserica Romei.

Cred și astăzi, că românizarea Basarabiei s'ar face mai repede și mai durabil, dacă biserica ei s'ar uni cu Roma.

Cred și astăzi, că muzica noastră bisericească ar progresa enorm, dacă am introduce orga în bisericile de frunte.

De aceste inovații catolice nu ar trebui să se teamă arhieriei noștri uniți, ci să le introducă — „de sârg și fără zăbavă“ cum ar zice cronicarii.

— *Preotul unit*: Cât privește lovirea în partea vulnerabilă — vine cam în contrazicere cu libertatea religioasă și cu hotărârea Adunării dela Alba-Iulia (1 Dec. 1918), care proclama „Egala îndreptățira și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile de Stat“.

Agresiunile din partea bisericii „dominante“ au început a doua zi după adunarea dela Alba-Iulia și de atunci se repetă zilnic. „Telegraful Român“ și „Lumina Satelor“, număr de număr, proferează injurii și insulte. Sub Unguri noi nu am cunoscut aceste frământări.

Greșala ortodoxilor noștri e că sunt prea *kefalofobi*. Se tem de ordine și disciplină, căci altfel nu s'ar teme de Papa, privindu-l prin ochelari negri, de confecție slavo-bizantină. Cu autocefalia ortodoxă ne-am confundat în bogoslovia bulgară, în heterocefalia bizantină și apucărăm binisor în apele calvinismului, dacă nu ne scăpa Atanasie Anghel cu protopopii lui.

Gavril Todica

Elevii „regățeni“ și ardeleni în școlile normale din Transilvania.

După Anuarul școlii normale de băieți din Deva pe anii 1922/3 și 1923/4, publicat de directorul C. Sporea, vedem că dintre cei 283 elevi, câți a avut școala în ultimul an, din județul Hunedoara erau numai 58 elevi, în timp ce din județul Prahova erau 41, din Gorj 13, din Mehedinți 6 ș. a. m. d. Proporția între elevii localnici și între cei din județele îndepărtate ni se pare nesănătoasă.

În ce privește deosebirile dintre elevii ardeleni și regățeni, dl Sporea spune: „s'a constatat . . . că elevii ardeleni sunt mai stăruitori la muncă. Cei din Regat fac eforturi neînchipuit de mari, dar pe o durată de timp mult mai scurtă“.

(Continuare).

I. AGÂRBICEANU

Desamăgire. Editura „Ancora” București. Prețul, lei 35

Deși volumul acesta nu pune celui probleme interesante, se poate, totuși, vorbi despre el.

Nu pune probleme, deoarece trebuie să așteptăm mulțor până să apară pagina nebuniei trecătoare a doctorului Vasile Albu, bine spusă, sau *Dorințe-le ceva mai vioaie*, sau și mi-loasa. O *licărire*, cari toate rămân ceva 'n urma simbolului Așă de singur. Altfel stăm liniștiți . . .

Totuși, se poate vorbi despre volum,

Paralel cu absorbirea atenției întru întâmplări care n'au cerut, de sigur, multă opintire, pentru a fi cucerite scrierii și tiparului, merge 'n acelaș ton de lenevire — stilistică însă, și bovestirea. Aceasta este o proclama ce mie mi s'a înfățișat în forma: Nu s'ar putea închipi o evoluare a stilului acestuia spre mai multă putere?

Am ajuns la rezultatul, că *da*; s'ar putea cere o concentrare, o ascuțire a stilului.

În înțelesul, ce-l voui explica, citând și prescurtând citatele pentru a le face mai viabile. Prisosurile le așez în paranteză.

1. „Dimineața cei doi părinți păreau două umbre, [care au întârziat în casa veche din cortegiul stafiilor de noapte.]”

Închipuiți după cuvântul umbră — un punct. Ce-i umbră știe toată lumea; ce-i, după suferințe, omul umbră, asemeni. Vezi clar auzind c. umbră. La ce și un cortej de stafii, în care, dintre scriitorii români, doar numai d. Agârbiceanu mai crede? Orice plus stilistic, care nu servește să stârnească o idee deosebită de alta anterioară, nu trebuie susținută. Importante și definite erau: umbrele, la ce și: cortegiul?

2. Ce cer eu acum s'ar putea numi simț pentru încheerea tăioasă epigramatică a frazei.

Cutare arivist fuge cu guvernanta; tatăl soției, Genicăi, care se pregătise la astfel de fapte ale ginerelui, întrebă;

— I-ai cerut tu s'o alunge?, întreba tatăl în vreme ce o cută puternică i se ivi între sprincene.

— Nu i-am cerut. Dar l-am văzut când o săruta.

Punct!

Să mai cugete și cetitorul cât poate cugetă: să-i mai lucreze și capul lui! Zic eu. Dar autorul ține să adauge o serie de bagateli lancezitoare. Deci Genica continuă:

„Bănuiam de mult, dar nu aveam probe. A început să se apropie de fată îndată după ce a plătit polițele girate de dumneata. De-atunci a început să cheltuiască mult, să joace iar cărți. Seara când eră acasă, venea târziu. Începuse să bea.”

3. Din aceeași novelă:

— n'ași fi crezut că vei mai sta în

casa asta, când el te necinstește [pe tine].”

Pe tine, e de prisos.

4. „Ei bine, nu le-am plătit încă: dar [încă] mâne le voui plăti!”

5. „În lupta ce-au deschis-o avem nevoie de caractere tari, [să mă crezi tu]. Cine nu simte destul de tare etc.”

6. Stil și idee, ca 'n 1 și 2 se puteau modifica printr'o eliminare mai mare în:

„— Tu ce i-ai răspuns? [o întrebă bărbatul după ce mai aduse o serie întreagă de argumente, cu care o făcu pe femeie să înțeleagă că el lucrează pentru binele națiunii care trebuie să iasă odată din sărăcia ei proverbială.] — Nădăduesc că nu vei fi făcut prostia să-i făgăduiești că vom vinde tot și ne vom duce să-i muncim pământul lui.”

Prin acest pasaj autorul ne invită să ne oprim pe loc, să cugetăm la seria de argumente care va fi fost expusă; și aceasta în mijlocul unor replici quasi-dramatice. Dacă autorul nu a făcut din ele o scenă în novelă, făcea mai bine să elimineze ce am închis în paranteză.

7. Tot deacolo:

„Bucuria, [veselia pe care și-o recăștigase cu atâta greutate] se risipi din nou etc.”

Dar mie nu-mi este necesar a grămădi exemple; câteva sunt de ajuns, pentruca un autor inteligent să înțeleagă ce i se cere, nu din partea mea numai, ci din partea acelei opinii literare publice la care și eu mă simt obligat a întinde urechia, să înțeleg cum apreciază lumea. Lumei celei mari îi pare că stilul d. Agârbiceanu este prea aproape de al ei, că nu reprezintă o diferențiere consecventă de artist, care să subjuge limba comună unor scopuri speciale: scopurilor sale artistice, să-și personalizeze stilul. Din aceeași cauză Vlahuță — deși mult mai personalizat decât d. Agârbiceanu — este, totuși, departe de gradul de înălțare la care se ridică Delavrancea ori Sadoveanu.

Pentru a clasa prosa noastră modernă, nici nu putem găsi altă scară. Jos avem stilul comun; urcând mereu, mereu găsim forme din ce în ce mai personalizate și totuși bine înțelese. În ce loc stă, pe această scară, d. Agârbiceanu?

La această problemă s'ar putea să revin cu prilejul unei lucrări mai mari, a unui roman de ex. Ar fi instructiv pentru caracterizarea autorului, dar — și a ardelenismului stilistic.

G. Bogdan-Duică

Răspândiți Societatea de Măine

2. *Strastnic—Blaj 1753*. Bibliografia rom. veche, sub numărul 290 reproduce acest Strastnic după Popp-Disertație pag. 46. Alte informații nu da. Titlul complet e: Strastnicu care cuprinde în sine slujba sfințeloru patimi și a Invierii Domnului Hristos. Acumu intracesta chipu tipăritu cu blagoslovenia prăsfințitului vlădicăi Făgărașului chiriu Petru Pavelu Aaronu de la Bistra, în Mănăstire sfintei Troițe la Blaju. Ani dela Hs. 1753. De Vasile Costandinu.

În folio (19¹/₂×30) de 2 foi și 176 pag. De la sfârșit lipsesc câteva pagini. Primele două foi cuprind titlul cărții și predoslovia. Pe verso foii de titlu e reproducă „sfânta mănăstire de la Blaj” de Vlaicu, cu următoarele versuri: Trei fețe văzu în Troiță, Unu Dumnezeu prin credință, Tatălu, Fiulu, Duhulu sfânt, Un gându și o voe sânt. Troiții sau numitu hramul, Ca să păzescă tot nêmul, Și cei dintra căasta vie, Unu gându și o voe se fie”.

Pe foaia a doua începe predoslovia în felul următor: „Iubitului cetitoru, cucerniciei ieromonahii dela Blaju plecată închinăciune”. În predoslovie se află între altele o informație interesantă referitor la tipografia din Bălgrad. Cităm câteva șire: „Și aflându cumu, că din zilele prăsfințitului, și în Domnul răpăosatului chiriu Athanasie, mitropolitului Belgradului, până în vremile de acumu, a noastră tipografie, în mahram sau ținutu invălită și pentru aceia mare scădere în cele sufletesti sau întâmplat, lipsindu sămănătorii și sămânța amu judecatu de de lipă a fi, cumu nu numai cu cuvântulu, ce și cu tipariului încredințatulu talantu și buna sămânță alu împărți și ao sămăna . . .”

Textul Strastnicului începe pe pag. 1. E tipărit pe două coloane, încadrate în chenar de linii.

3. *Molitvenic—Iasi 1754*, Bibl. rom. veche sub No. 291 reproduce titlul acestui Molitvenic, precum și versurile de pe verso foii de titlu, după Episc. Melchisedec în o vizită în An. Ac. Rom. VII. (1884—5) pag. 243, și Tocilescu Revista I—273.

În 4° mic (12¹/₂×17) de 4 foi și 514 pag. Exemplarul nostru îi lipsește foaia de titlu aproape în întregime. De la sfârșit lipsesc deasemenea câteva pagini.

Foile liminare cuprind tabla de materii: Pinacos, adeca însemnare acele ce să află în acestu Molitvenic. Textul tipărit cu roșu și negru, începe pe pagina primă. Pagina plină are 22 rânduri.

4. *Molitvenic—București 1764*. Bibl. rom. veche sub No. 337 amintește, după Gaster, numele cărții cu locul și data apariției. Alte informații nu poate să ne dea.

Titlul Molitvenicului, din care noi avem un exemplar complet, este următorul: Euhologion, adecă molitvenicu. Acum intracestaș chip tipărit, după rânduiala celui grecesc. Intru întâia domnie a mării sale pră luminatului, pră înălțatului domnulu nostru, și oblađuitoriu a toată Țara Românească Io Ștefan Mihail Racoviță Voevod. Cu blagoslovenia și cu toată cheltuiala pră sfințitului Mitropolit al Ungrovlahiei chir Grigorie. În sfânta Mitropolie a Bucureștilor. La anul de la Hs. 1764. De Iordache Stoicovici, Tip.

În 8° (13×18) de 4 foi, 564 pag. și 1 foaie la sfârșit. Foile liminare cuprind

titlul cărții, având pe verso stema Țării românești și „Stihuri politice: 8 asupra stemei pre luminatului și blagocestivului Domn Io Ștefan Mihail Racoviță Voevod...“ Pe foaia a doua în față sunt reproduse 2 stihuri din sf. Pavel, iar sub aceste se află o floare tipografică. Pe verso începe tabla de materii „Pinaxu adevă însemnare...“ Textul cu negru și roșu începe la pag. 1, pagină completă cuprinzând 26 rânduri.

Pe verso foii dela sfârșit se citește: „Slavă, cinste și închinăciune celui în Troiță unuia Dumnezeu, carele neau ajutat după început de am ajuns și sfârșitul.“

Iară cei ce vă veți întâmpla a ceti bucurativă în Domnul, și vă rugați pentru noi, și ce greșală veți afla, veri în cuvinte, veri în s'ove, îndreptați cu duhul blândetilor, neputindune în ponos, că precum iaste cu neputință ceriului a se vedea fără de nori, așa și tipografului fără de greșală“.

5. *Catavasier—Blaj 1769.* Bibliografia rom. veche sub No. 364 nu amintește decât numele, locul și data tipăririi acestui *Catavasier* după Popp-Disertație, pag. 48.

Titlul complet e: *Catavasieru cu multe preste totu anul trebuincioasă cântări.* Acum a doua oară așezatu și tipăritu, supt stăpânire pre înălțatei împărăteșei Rămleților, prințesei Ardélului, iproci Doamnei Mariei Theresiei, cu blagoslovenia celoru mai mari. In tipografia Mănăstirei Bunei Vestiri, în Blaj. Anii dela Hs. 1769. De Petru Popovici tipograf Răm.

În 80 (81/2×16) de 3 foi și 463 pag. Exemplarul este complet. Foile liminare cuprind foaia de titlu pe verso căreia e reprezentată *Bunavestire* (de Petru T.) și 2 foi pentru tabla de materii. Totul e cu negru și roșu; cuprinde 12 rânduri pe pagină.

6. *Octoih mic—Brașov 1806.* Bibl. rom. veche, sub No. 683, reproduce titlul incomplet al acestui *Octoih*, după J. Gross-kronstädter Drucke, 102. E publicat însă de Veress E. în „*Régi oláh könyvek*“ pag. 93.

7. *Psaltire—București 1806.* Bibl. rom. veche sub No. 703, reproduce numele cu locul și data apariției după Iorga — *Inscripții II—295.*

În exemplarul Bibliotecii lipsește foaia de titlu precum și foaia următoare pe care începe *predoslovia*, astfel încât titlul complet nu-l putem ști.

Ex. e în 40 (141/2×20) de 6 foi fără număr și 233 foi numerotate. Două foi la început cuprind continuarea *predosloviei*. Pe foaia 3 începe „*Învățătură cumu să cetește psaltirea în sfântul și marele post*“. Pe foaia 5 se află „*Rânduială cumu să cade a ceti psaltirea în deosebi*“. Pe verso foi 6 e chipul lui David. Textul, încadrat în chenar de linii, e numai cu negru. Are 14 rânduri pe pagină.

Pe verso foii dela sfârșit după îndrumările date pentru cetera cu luare aminte a psaltirei și cererea de iertare pentru greșelile de tipar, se citește: *Tuturor plecat și poftitor de tot binele: Eu cel mai mic și neputinciosu între preoți Popa Ioan duhv. sfinteii Mitr. Diorthositoriu Craiovenul.*

Anul Psaltirei s-a stabilit după pascăle care începe în 1806. Iar numele Popii Ioan Craiovenul ne face să deducem că această Psaltire e cea de București, de dată ce acest nume mai obvine la Euholo-

ghionul din Buc. 1808. Așa încât nu poate fi vorba de Psaltirea din Sibiu tot din 1806, amintită numai cu numele sub No. 704 al Bibliografiei.

În afară de exemplarele acestea și de cele 3 publicate în Dacoromania vol. III. pag. 800, mai avem câteva exemplare

incomplete, a căror identitate nu poate fi stabilită cu exactitate, cel puțin pentru moment. Din acest motiv abținem dela publicarea lor, până când nu vom putea fi în posesiunea unor indicații mai sigure.

Ioan Roșu, prof.
bibliotecar, Cluj.

ANCHETELE NOASTRE

TERRA SICULORUM

Contribuțiuni privitoare la Românii din Ținutul Săcuilor

IV.

La sfârșitul jumătății a doua a veacului trecut mai aveam în scaunul Odorheiului (județul de azi cu acelaș nume) cca 15% Români. Un călător străin, care scrie, unde numai are prilej, cu simpatie despre noi, a observat însă și el fenomenul dispariției, mai bine zis al săcuizării elementului etnic românesc din Ținutul Săcuilor. „Săcuii, zice el, au mult orgoliu național, o Săcuiancă nici când nu se înjosește, să-și ia de bărbat un Valach, un om din rasa subjugată. Acest sentiment este atât de puternic la ei, încât nu află Săcuii, care să vorbească o limbă străină. De altcun Valachii în general se dispensează să învețe ungurește: Ca un Ungur să se poată înțelege cu un Sas, trebuie să cunoască amândoi *idioma română*. Printre Săcui, dimpotrivă, *Românii își pierd limba și naționalitatea*. În județele ungurești (restul Transilvaniei, afară de scaune N. Tr.) în comunele locuite în număr egal de Români și de Unguri, într-un interval anumit de timp populația valahă asimilează pe cea maghiară și limba română devine dominantă. Aci se întâmplă tocmai contrarul, elementul săcuiesc absoarbe pe cel valach. Azi sunt mulți Săcui de religia grecească. *Aceștia sunt toți Valachi desnaționalizați*“.)

Desnaționalizarea Românilor din aceste părți în jumătatea a doua a veacului trecut continuă cu pași repezi. La anul 1848 încetează și iobăgia. Iobagi noi români nu mai vin în Odorhei. De aci înainte lipsește și acest izvor relativ de împospătare a elementului românesc.

După 1867 Ungurii câștigă mână liberă; după unirea definitivă a Transilvaniei cu Ungaria și după împăcarea cu Habsburgii școala, mai bine zis sistemul de maghiarizare se întetește pe toată linia. Forța de stat organizată pe toată

linia în acest scop, cade cu greutate neobicinuită în cumpănă, plecând-o definitiv în favoarea Săcuilor. Pentru a doua oară elementul românesc din Odorhei este amenințat să se piardă complet în blocul săcuiesc și să se desnaționalizeze. Din nefericire, precum vom vedea îndată, acest proces de desnaționalizare continuă cu stăruință până în zilele noastre.

Să vorbească însă statisticele, pe cari noi le considerăm destul de bune și fidele ca să le putem lua ca bază de discuție în această problemă dureroasă pentru noi.

(Vezi tabloul pe pag. 43).

Precum vedem numărul credincioșilor de legea românească scade treptat dela 1900 până azi. Dacă admitem, că statistica ungurească prin multe locuri și pe cei de legea românească (uniții și ortodocșii) îi trece la Unguri pe motivul că vorbește cu preferință limba maghiară, suntem în drept să admitem pentru statistica românească din 1920 că peste tot locul îi trece pe uniți și pe ortodocși la Români. Regretăm că dicționarul nu ne dă populația și după religii. În cazul acesta ne-am putea apropia și mai mult de adevăr.

La 1900 aveam din 118.275 locuitori, Români 2928, de religia românească 5488; la 1910 din 118.458 erau Români 2840, de rel. rom. 5528; la 1920 din 119.385 erau de rel. rom. și Români 4675, prin urmare un minus de 813 credincioși față de numărătoarea din 1900 și un minus de 953 credincioși față de numărătoarea din 1910. Să nu ne înșele naționalitatea, care dă plusuri remarcabile față de cele două numărători ungurești din urmă, pentru că este numai aparentă. În realitate nici azi nu știu mai mulți românește și nu se declară mai mulți de Români ca în 1900. — Vedem dimpotrivă, că foștii Români își părăsesc și biserică strămoșească, chiar și în zilele noastre.

Pierderea grozavă suferită de Români ne apare și mai lămurit, dacă

1) A. de Gerando: *La Transylvanie et ses habitants*, Paris 1845, p. 170—171.

TABLOU, 1)

reprezentând mişcarea populaţiei în jud. Odorhei.

Numele localităţii	Locuitori la numărătoarea din					
	1900			1920		
	Total	Români	Gr. cat.	Ortod.	Total	Români
Plasa Ocland, 33 comune						
Brăduţ, Bărdóc	878	3	2	11	900	10
Beia, H. Bene	882	308	1	308	905	345
Drăuşeni, Darocz	1011	297		365	1027	340
Dârzeiu, Sz. Derzs	1349		2		1397	3
Jimbor, Sz. Zombor	1210	212	1	279	1189	283
Lulea, Lövéte	3146	23	101		3520	8
Mereşti, H. Almás	2217	1	373		2436	274
Răcoşul sus, F. Rákos	1294		4	94	1210	29
Aldea, Abásfalva	486	1	59	1	460	69
Călugereni, H. Remete	296		13		389	26
Comăneşti, Keményf	452		68		421	45
Ghipes, Gyepes	505		15		518	
Bătăniei, M. Kisbaczon	677			67	678	37
Herculian,						
M. Hermány	1183	33		56	1012	39
Filia, Füle	1337	14		42	1210	34
Tilişoara, Őlazelek	790	1		42	781	21
Mărtinuş, H. szt.						
Mărton	783	1	39		875	4
Ocland, H. Oxland	914	10	43		769	8
Crăcunel, Kará-						
csonyfalva	960	3	78	14	897	151
Pauleni, H. szt. Pál	776				671	5
Vărghiş, Vargyas	1704		7	162	1821	268
Doboşeni, Száldobos	769	37	4	149	889	224
Plasa Cristur 78 comune						
Archita, E-ked	1334	351	1	574	1258	342
Atid, Etéd	1613	2		3	1449	3
Cristur, Sz. Keresztur	3421	17	17	8	3930	45
Avrămeşti, Szt.						
Abraham	745	1	1		571	9
Ceşel, Ceşétfalva					425	421
Geogiu, Gagy					615	4
Dumitrei, Szt. De-						
meter					518	500
Bezid, Bözöd					1165	7
Bezidul nou, B. ulf.	731			2	638	90
Cobăteşti, Kabalfalv.					490	4
Feleag, M. Feleg	548	544		543	537	531
Tărcuş, Tarcsfalv.					287	287
Elseni, Sz. Erzsébet	1237	16	71	4	997	5
Săcel, Sz. Andrásf.	496	406	1	408	121	119
Vidacul român,						
Oláh hidegkut	353	314	315		414	409
Vidacul săucesc						
M. Hidegkut	443	165		179	412	150
Sedriaş, Szederjes	512	8		8	570	9
Porumbenii mari,						
N. Galambfalva	1433	8	2	239	1227	96
Porumbenii mici,						
K. Galambfalva	666			8	686	7
Săcueni, Ujszékely	837	1	10	7	835	12
Bodogaia, Alsó-						
boldogasszonyf.	725	21	10	59	722	11
Simoneşti, Sunef.					954	912
Şoişoşul mare,						
N. Soimos	1059		1	4	912	1
Şoişoşul mic,						
K. Soimos	1075	2		1	1109	1
Jacul Săucesc,						
M. Zsákod					763	5
Plasa Odorhei 49 comune						
Dealul, Oroszhegy					2000	7
Zetea, Zetelaka	4094	1	1		4421	1
Brădeşti, Fenyéd	746		2	1	748	4
Tărnoviţa, Küküllő-						
keményfalva					569	562
Dârjiu, Sz. Derzs	1349		2		1397	3
Tealucă, Vágas	685		3		493	493
Lupeni, Farkaslaka					1282	11
Mugeni, Bögöz	1157		5	2	1105	3
Lutiţa, Agyagfalva					874	3
Petca, Petek	769	18	21		864	22
Tămăşeşti, Sz. Tam.					198	198
Ulcani, Ulca					574	6
Tăureni, Bikafalva	375		2		432	1
Vasileni, H. Szt						
László	179		5		216	216
Vlahiţa, Oláhfalv	2128	3	2	1	2298	1
Plasa Praid 9 comune						
Corund Korond	3462	1	12		3769	3
Praid, Parajd	582	2	15	2	2619	22
Siclod, Siklod	1574		1		1635	3
Vârşag, Sz. Varság					1236	1
Cuşmed, Kűsmöd	680	4	53		662	3
Ocna de sus, Felső						
sófalva					2172	2
Total în judeţ	118275	2928	1387	4101	119385	4675
" " " în 1910	118458	2840	1508	4020	—	—

cumpănim și imprejurarea, că statistica ungurească din 1900 ne dă credincioși de rel. română în 80 comune din 134 câte avea județul Odorhei atunci, iar cea românească în 1920 abia mai poate storce Români în 68 comune din cele 136 comune câte sunt azi în județ.

O imprejurare, care agravează și mai mult situația este împrăștierea mare a Românilor printre Săcui, formând — cu prea puține excepțiuni prin partea de S și de W a județului — minorități cu totul disparente și izolate, menite — dacă nu se vor lua din vreme măsuri de salvare — să dispară sub ochii noștri în masa săcuiaască.

Cât de sistematic au lucrat Ungurii la săcuizarea Românilor se vede și mai clar, dacă privim în % dispariția elementului românesc. — Pe la mijlocul veacului trecut aveam încă 15% credincioși români din 40%, câți am constatat în vremurile vechi; în 1880 avem 3% Români, în 1890 abia 2%, în 1900 și mai puțin 2%, în 1910 abia mai rămăseră 2%. După religie în 1900 mai erau gr. cat. 1% gr. or. 3,5%, la un loc de legea românească 4%; în 1910 gr. cat. 1%, gr. or. 3%, la un loc 4,5%; iar statistica românească din 1920 abia ne mai poate da 3%. Acestea sunt urmări nu numai ale școlii de desnaționalizare, ci au cauze mai profunde. Să le vedem mai deaproape!

V.

Am indicat unele cauze în paginile anterioare. Am amintit, că Săcii au biruit prin preponderanța numerică dela începutul colonizării lor prin Odorhei, care se pare că a fost printre cele dintâi din cele 7 scaune săcuiești, care au fost colonizate cu Săcui. O altă cauză a fost organizația lor militară, socială și economică, prin acestea au săcuizat mai cu seamă elementele băștinașe române. Când a venit și aci iobăgia, iobăgii au rămas în această stare destul de izolați de restul populației; iobăgi erau aproape numai Români. Cu timpul însă a căzut și această barieră de izolare, fiecă mulți din Săcui s'au făcut sau au fost făcuți și ei iobăgi, fiecă s'a șters iobăgia cu totul. Tot ce mai ținea masa etnică laolaltă era religia. Persecuțiile religioase pedeparte, unirea cu Roma pe de altă parte, apoi lipsa aproape completă de preoți și de biserici, mai cu seamă la ortodocși, a slăbit cu totul și această legătură. D. ex. preoți în 1890 erau

8, în 1900 12 azi? ... nici a-tăția. Nu este prin urmare nici o mirare, că în vremea din urmă cei de legea românească își caută mângăere sufletească în sânul altor biserici.

O cauză preponderantă însă este izolarea elementului etnic românesc de masele românești de dincoace și de dincolo de Carpați. La apus aflăm scaunele săsești depe Târnave, cari au oprit contactul, la miazăzi Munții Perșani, la miazănoapte un alt scaun cu populație compactă săcuiaască, al Mureșului, la răsărit Munții Harghita și dincolo de ei iar scaune săcuiești. Nițică legătură cu Românii din Ardeal a fost numai la S în plasa Ocland și la W în plasa Cristur; și aci s'au și păstrat mai bine satele românești, unele chiar cu majorități românești dominante; acestea sunt: Feleag, Săcel, Vidacul român și Uilacul. În celelalte sate (132) limba română și Români aflăm numai în statistici, românește însă nu mai știu.

O cauză istorică a desnaționalizării Românilor a fost aglomerarea — forțată de evenimente istorice — a Săcuiilor în acest județ. Năvălirile împotriva cărora au fost aduși ei în răsăritul țării se făceau prin pasurile Carpaților răsăriteni. Când prindeau de veste Săcii se retrăgeau după Munții Harghita ca după un parapet natural și de aci porneau să izgonească pe năvălitori. Cu alte cuvinte scaunul Odorheiului în urma așezării lui geografice era un loc adăpostit de concentrare al Săcuiilor și prin urmare și de aglomerare statornică a lor în decursul veacurilor. Cât de mult influențează felul de populare al unei regiuni așezarea ei geografică, se vede și din faptul, că în scaunul Mureșului, care după toate probabilitățile a fost cel mai vechiu popas din răsărit al Săcuiilor, Românii s'au conservat cu mult mai bine ca în al Odorheiului.

Cât demult greșesc acia cari atribuie desnaționalizarea Românilor vitalității naturale a Săcuiilor și mândriei lor excesive naționale se vede din imprejurarea că în celelalte scaune elementul românesc nu numai n'a scăzut, ci pe alocuri a sporit față de Săcui. Așa în Ciuc și în Treiscaune, cu toate că foarte

1) Vezi distribuția locuitorilor din Ardeal pe plăși în Bul. Soc. de Geogr. 1922 în hărțile de N. Gheorghiu.

2) V. Mihăilescu: Românii din Secuime în Bul. Soc. de Geogr. 1922 pp. 112—118 cu hartă.

1) NOTĂ. Detele statistice sunt luate din publicațiile oficiului statistic ungar; cele din 1922 din Dicționarul statistic al Transilvaniei de C. Martinovici și N. Istrati.

PROBLEME ECONOMICE

Consolidarea Industriei Naționale

III.

Piața industriei noastre

Industria noastră fiind modestă, tânără și fără experiențe încă mult timp nu se poate gândi decât la piața internă. Totuși nu-i este permis a se crampona numai de patrimoniul propriu, și aceasta din două motive. Mai întâi: există ramuri industriale în cadrul cărora o fabrică numai atunci și-ar găsi rentabilitatea dacă produce în mare și atunci prea ușor se întâmplă că piața internă să nu poată absorbi nici chiar producția unei singure fabrici. În această situație se găsesc de exemplu fabricile „Solvay” din Uioara și Turda și fabrica de „Nitrogen” din Dicio-Sân-Martin.

Al doilea motiv este mai complicat și mai însemnat. Industria încătușată în hotare înguste lăncezește; ea are nevoie de întâlnire pe piața mondială cu kolegele sau concurențele sale din lumea mare pentru a putea profita prin comparație, ea trebuie să stea totdeauna gata pentru a putea în tot momentul trece granițele unde i se dă posibilitatea de a vinde chiar și numai în mod trecător.

De fapt însă cu prea puține excepții toată industria noastră este avizată numai la piața internă, a cărei situație de prezent este anormală și merită o cercetare mai amănunțită.

În urma sărăciei generale cauzată în mare parte de datoriile externe dar și de ocupațiunea germană, în urma inculturei și alcoolismului populației noastre rurale, în urma foarte relei administrații de care ne bucurăm și în sfârșit în urma lipsei unei continuități în conducerea economiei noastre naționale, industria noastră are o putere de cumpărare foarte scăzută.

Zdrobitoarea majoritate a populației și astăzi este în mod fatal prea puțin pretențioasă, căci îi lipsesc mijloacele materiale, cari i-ar putea da posibilitatea să ajungă la un standard de confort obicinuit în țări occidentale.

Locuințele, luminatul, îmbrăcămintea, adăpostul vitelor țaranului nostru sunt încă așa de primitive, încât de prea puțină industrie este nevoie pentru procurarea acestor trebuințe limitate; la orașe clasa de mijloc și de jos abia își poate câștiga pâinea de toate zilele.

Statul, comunele și toate instituțiile publice sunt tot așa de lipsite; și nu-i mirare dar, că nu este cerere după materiale industriale pe piața noastră.

De prezent cele mai mari izvoare de venit pentru economia noastră națională sunt agricultura și producția petroliferă.

P. Andrea,
lt. colonel.

(Sfârșitul va urma).

mulți Români au trecut în Țările Române,¹⁾ totuși și azi mai aflăm aproape 30%. Cauzele sunt tocmai legăturile permanente cu Țările Române. Domniii Moldovei în decursul vremurilor au stăpânit aici porțiuni considerabile, granițele Moldovei se întindeau spre apus aproape până la cumpăna apelor până aproape la anul 1800. (Vezi I. Băncilă: Hotarul de apus al Moldovei în Bul. Soc. de Geogr. 1922). Asemenea au stăpânit temporal și pe valea Târnavei mici.

Este știut de altă parte, că păstoritul transhumant a echilibrat în bună parte aproape peste întreg cuprinsul României populația românească și a contribuit într-o largă măsură la unitatea noastră etnică. Munții Harghita însă ne apar ca un bloc cu totul izolat de Carpați, sunt o insulă care scapă transhumanței. „Drumul oilor” era departe de el, iar Românii de pe paraginile lui rămân lipsiți și de hrana româniei, pe cari le-ar fi putut-o aduce contactul prin păstorit cu frații lor de prin alte regiuni. Până azi cel puțin n'am aflat nici o urmă de păstorit transhumant în Harghita. Ceeace ne spune la 1845 De Gerando (o. c. p. 108-9), că Săcuii s'ar duce cu oile la păscut în Țările Române și în Turcia, pare că se referă la Brețcani.

Cât de izolat a fost și este până azi Odorheiul se vede și dintr'un studiu statistic apărut în 1876. Din 98.222 cât era populația în județ la 1870 numai 54 erau emigrați în Țări străine, procentual mai puțin decât în oricare alt județ al Transilvaniei. Aci abia la 180 locuitori era un emigrant, în Ardeal în general la aceea dată tot al 50 lea suflet lipsia de acasă, fiind în Țări străine; iar în ținuturile românești cu păstorit transhumant pronunțat tot al 20-lea și chiar mai mulți (în districtul Seliștii tot al 13-lea).²⁾ Păstoritul local, făcut în parte în Harghita și de Români, nu are o importanță prea mare etnică.

Nu este adevărat, că Săcuii s'ar păzi azi de amestecul familiar și de sânge cu Românii. Din cercetarea statisticelor mai noi am constatat, că aflăm un % mare de căsătorii mixte între Români și Săcui, iar cei cari au pierdut până acum din aceasta au fost numai Românii.

Unde au apăsat Ungurii în ultimele decenii mai mult în cumpănă, a fost școala. În privința școlară și a științei de carte Săcuii erau și sunt foarte departe. Știau carte în județul Odorheiului în 1880 cca 80%, gr. cat. 10%, ort. 1%; în 1900 cca 50%, gr. cat. 33%, ort. 25%, în 1910 cca 60%, gr. cat. și ort. staționari. Inferioritatea Românilor și pe acest teren este prea evidentă. Românii însă, și care știau ceti și scrie, știau numai ungurește, fiindcă școlii românești până la venirea stăpânirii românești erau numai 5 și și în acestea dascălia era făcută de preoți.

* * *

Am adus înadins în acest studiu dovezi luate aproape numai din izvoare ungurești, cari sunt puțin cunoscute lumii românești. Românii, cari s'au ocupat cu această problemă, fie și numai sumar, au ajuns cam la aceleași constatări. Precum se vede, rezultatul la care am ajuns ne umple de durere și trebuie să ne trezească. *Românii se mai află azi în Odorheiul numai ca resturi infime, cari reprezintă o populație desrădăcinată și complet desorientată.* Odorheiul este un colțisor de țară, unde Românii nu mai contează aproape nimic ca element etnic. În această privință este unic în întreaga Țară. Și în vechime, cu toată vitregia vremurilor, nu era nici aci așa!

Este un semn bun, că azi avem în Odorheiul 13 școli românești cu 19 puteri didactice (însă nu toți Români) și cu 488 școlari români (după informații primite dela dl revizor I. Nistor). Insuficiența lor însă este evidentă. Majoritatea copiilor români (și aflăm doar împrăștiați în 68 comune) și azi învață carte tot în școli străine. Preoți români sunt în județ 11. Și aci mai este mult de făcut. Totul trebuie făcut, ca să nu se mai piardă nici un suflet de Român, cel puțin azi, după ce sub alții i-am pierdut aproape pe toți...

Sabin Opreanu.

NOTĂ. În decursul veacurilor numărul populației din scaun variază considerabil din timp în timp din pricina revoluțiilor, epidemiilor (d. ex. la 1710 au prăpădit jumătate din populație) și a emigrărilor.

Redacția și administrația revistei

SOCIETATEA DE MAINE

sunt instalate în palatul Camerilor
de Comerț din Cluj (nr. 115 și 116).
— Ore de birou zilnic 9—13. —

¹⁾ Ec. Zăhărescu: Vechiul județ al Săcuiului în Bul. Soc. de Geogr. 1922. pp. 147—164.

²⁾ I. Hinz: Das wandernde Sibenbürgen p. 29.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

Un sociolog român: N. Petrescu

Nu o dare de seamă critică, ci o scurtă informație vom da la această îngustă rubrică, despre un nou sociolog român, d-l Nicolae Petrescu, profesor la Universitatea din București.

D-sa este cunoscut publicului nostru din coloanele Arhivei d-lui D. Gusti, dl Petrescu fiind unul dintre cei mai siguri colaboratori ai Institutului Social. De cum a apărut Arhiva tânărul învățat a publicat un lung și documentat studiu asupra sociologiei americane, pe care autorul ar face foarte bine să-l retipărească și în broșură. Familiarizarea cu gândirea americană și adâncă pătrundere a problemelor sociale asupra cărora se exercită ea în cursul mai multor decenii, au atras atenția intelectualilor români. Ei nu se aflau în fața unui „american” dela noi, dintre aceia care au făcut sport foiletonistic și jurnalistic cu americanismul, ci în fața unui om de știință riguroasă. Peregrinul român pe pământul Statelor Unite, înainte de a merge acolo spre a cunoaște civilizația și cultura americană, avusese grijă să-și însușiască o metodică cultură germană. Astfel dl Petrescu cumulează cunoașterea mai multor civilizații și culturi, dela fața locului și în nemijlocită atingere cu cei mai reprezentativi cugetători ai acelor civilizații: americană, engleză, franceză și germană.

Datorită studiilor sale peste ocean, dl Petrescu a scos la Cultura Națională, Fenomenele sociale în Statele-Unite, o scurtă introducere pentu a cetitorului român în viața și structura socială a Statelor-Unite. Înând seama de lipsa sau superficialitatea acestor fel de scrieri la noi, până la lucrarea d-lui N. Petrescu cetitorul român era nevoit să recurgă la cărți franceze ca aceea a lui Firmiu Roz. Ca o urmare și compiectare la ancheta sa asupra lumii anglo-saxone, dl N. Petrescu a mai scos anul trecut: *Învățământul în Anglia și Statele-Unite*, studiu de-o potrivă prețios corpului nostru profesoral, dar, mai ales, legiuitorului român, acum, în epoca noastră de organizare și sistematizare. Chiar aceasta e originea broșurei: ea cuprinde o comunicare făcută la secția sociologică a Institutului Social Român cu prilejul seriei de conferințe privitoare la „Reforma Învățământului”.

În sociologia dela noi, în mișcarea sociologică română, după atâtea dibueli adesea puerile, și când dl D. Gusti a venit să inaugureze epoca sociologiei științifice, dl N. Petrescu reprezintă direcția sociologiei comparative. Studiul comparativ al sociologiei a constituit obiectul lecțiilor sale inaugurale la Universitatea din București, unde d-sa a urcat scările, după ce, ni se pare, înzadar bătuse la ușa zăvorâtă a Universității din Cluj. Anul trecut a tipărit la Londra, unde d-sa scosese mai înainte „Gânduri despre pace și războiu”, o lucrare fundamentală în direcția preocupărilor sale: „Principii de sociologie comparativă”, în care tratează: datele sociologiei comparative; „Diferențieri de loc și timp”; „Diferențieri naționale din punct de vedere al limbajului”; „Diferențieri naționale din punct de vedere al obiceiurilor”; „Diferențieri naționale privitor la mentalități”; „Unitatea firei omenestii”; „Traslația între diferențe”; „Aplicația sociologiei comparative”.

Dela noul sociolog român putem aș-

tepta cu încredere îmbogățirea literaturii noastre sociologice și un serios aparat la rezolvirea practică a problemelor sociale pe care le pune societatea română după războiu.

Extensiunea Universitară din Cluj și-a reluat după sărbători, activitatea, trimițând încă în prima Duminică, 11 Ianuarie, o serie întreagă de conferențieri în diferitele orașe ale Transilvaniei. Opera pe care acești conferențieri o săvârșesc pretutindenea, este vrednică de toată lauda, ea aduce o inviorare a vieții orașelor noastre, cum nu s'a mai pomenit dela Unire încoace. Ar fi de dorit ca cei cari au inițiat această folositoare acțiune să se gândească cu toată seriozitatea, încă de pe acum, la permanentizarea ei.

Marele eveniment literar al în opusului noului un este, de sigur, apariția traducerii *Dulnei Comedii*, datorită lui G. Coșbuc. Ediția, îngrijită de dl R. Ortiz, se prezintă în condiții admirabile.

Cum ne înșelăm. Cu prilejul recentei sale vizite făcute la Cluj, dl G. Tătărescu, subsecretar de stat la Interne, a făcut ziaristilor de aici mai multe destăinuiri cu privire la minoritățile din Ardeal, al căror „fervent aparător” s'a declarat. Ceea ce ne pare curios în declarațiile dlui Tătărescu, sunt cuvinte ca acestea: „opinia publică românească cunoaște simțămintele loiale ale minorității maghiare”, sau: „noi căutăm adevăratele simțăminte ale minorității maghiare la plugarii maghiari plecați spre pământul cu care i-a împroprietat statul român; la muncitorii maghiari din fabrici, a căror sorată guvernul caută s'o îmbunătățească pe fie care zi; la negustori, la industriași, la intelectuali, cari de mult s'au întors cu prietenie sinceră către statul român”. Oare nu se înșală amar dl subsecretar, când vorbește astfel?

Spre Kulturkampf. În legătură cu hotărârile profeșiei ortodoxe ardelenene în contra Bistricii catolice ungurești din Transilvania, d. Dr. I. Mihălcescu, profesor la Facultatea de teologie din București scrie următoarele în organul Sftului Sinod: „Clericii români din toată țara trebuie să se alipească la păreriile fraților lor din eparhia metropoliei Ardealului și să ceară stăruitor, împreună cu P. P. S. S. Chiriachi, ca moțiunea dela Șebeșul săsesc să capete putere de lege” (Vezi Biserica ortodoxă română, Noembrie 1924, pg. 694).

Când sorii Unguri așa. Intr'o revistă dela Brașov (*Sămănătorul*, Noembrie, 1924) dl I. Cristea, profesor la liceul de acolo, scrie niște inexactități și enormități atât de mari încât în fața lor ne cuprinde mirarea. Iată, de pildă, cum s'a organizat, la 1919, Universitatea din Cluj, și deodată cu ea și învățământul secundar românesc din Transilvania. „Știm — zice dl Cristea — cum s'a organizat bunăoară Universitatea din Cluj. O seamă de profesori secundari și cam o duzină de avocați de provincie, printr'un decret regal, au fost declarați profesori universitari. Liceele la rândul lor, au fost năpădite de învățători, pentru ca în școala primară să rămână cutare sătean, cunoscător în ale Abecedarușului”. Noroc că tot ce spune dl I. Cristea aici e pe de-a întregul inexact, căci, altfel, Ungurii i-ar putea fi recunoscător pentru serviciul pe care li-l face cu astfel de informații „critice”.

Adevărul istoric este că profesorii universității din Cluj au fost sever selecționari de către o „Comisiune universitară” alcătuită din cei mai distinși profesori dela universitățile din București, Iași și Cernăuți și numiți, după recomandăția acesteia, de Consiliul Dirigent. Acea comisiune, din care au făcut parte dd. N. Iorga, V. Pârvan, D. Gusti, S. Pușcariu, P. Poni, dr. Marinescu, G. Titeica, dr. Manicatu, L. Mrazec, G. Longinescu, T. Stefan și a. valora cel puțin cât ori care din senatele universitare din țară, mai ales că munca ei a fost mai presus de orice interes de persoane, de clică, de partid sau de provincie. Grație sollicitudinii deosebite pe care a depus-o Consiliul Dirigent, Universitatea din Cluj a putut fi înzestrată dela început cu profesori ca S. Pușcariu, E. Racoviță, G. Bogdan-Duică, I. Lupas, G. Vălsan, Al. Lăpădatu, N. Bănescu, V. Bogrea, N. Drăganu, dr. Moldovan, D. Calugăreanu, O. Ghibu, S. Dragomir, I. Ursu. — toți membri, activi sau corespondenți, ai Academiei Române, (cum nu mai este cazul cu nici una dintre celelalte universități din țară), precum și o serie întreagă de alți profesori distinși, cari și în timpul scurt de 5 ani de activitate de până acum au izbutit să ridice universitatea din Cluj la un nivel pe care toată lumea românească și chiar lumea străină îl apreciază în modul cel mai favorabil. Să nu ne jucăm, deci, prea ușor de-a „critica”.

Sednțele Școției școlare a „Asociației tinerii”, întrerupte din cauza sărbătorilor, vor reîncepe Joi în 22 Ianuarie, la aceeași oră și în același loc ca înainte de Crăciun (Piața Unirei 12, II, la orele 6 d. a.) Dl O. Ghibu va face o comunicare despre „Școala civilă în vechile Principate românești și în Vechiul Regat”, și va prezenta o dare de seamă despre rezultatul conferințelor ținute de dsa despre Școala civilă din Transilvania, în 8 Decembrie 1924 la Universitatea populară din Galați, în 9 Dec., la Cercul profesorilor secundari din Braila și la 13 Dec. la Cercul profesorilor secundari din București.

Arhiva Someșană este o revistă care a început să apară la Bistrița, cu concursul câtorva oameni de carte din vestitul județ grănițesc al Bistriței și Năsăudului. Revista răspunde unei reale necesități a acelei regiuni și din parte-ne o salutăm cu toată inima.

Vatra școlară, revista înființată în 1907 de regretatul Dr. P. Șpan la Sibiu și încetată la începutul războiului mondial, a reapărut la 1 Oct. 1924, ca revistă oficială a Circumscripției IV. școlare, cu reședința în Sibiu. Nu înțelegem însă, cum revista începe cu anul I, în loc să continue cu anul IX și iarăș nu înțelegem cum în „Cuvântul către cetitori” nu se face nici un fel de pomenire despre P. Șpan, întemeietorul revistei. — În acolo „Vatra școlară” se prezintă bine și răspunde unei reale necesități. Fiecare circumscripție școlară ar trebui să-și aibă revista sa. — Semnalăm în special articolele dlui Dr. Z. German despre Rolul studiilor clasice în viitoarea școală secundară și, mai cu seamă Extrasul dintr'un raport oficial adresat de inspectorul școlar C. Stan, ministerului.

Cinzelei de ani dela moartea lui Edgar Quinet. Presa franceză a anunțat — fără ca presa română să fi înregistrat — că în luna Martie împlinindu-se cincizeci de ani dela moartea lui Edgar Quinet (născut 1803, mort 1875), s'au organizat serbări de comemorare în amintirea neuitatului nostru prieten, Paul Boncour va vorbi despre Edgar Quinet și opera sa.

Facem atente societățile culturale și chiar guvernul român asupra datoriei care ne revine nouă, Românilor, cu acest prilej, când trebuie să aducem cel mai călduros omagiu istoricului francez, apărătorul și tubitorul cauzei române.

Nouii proiecte de legi. După vacanță, Senatul își va începe activitatea cu reforma administrativă, iar Camera va discuta și vota legile: reorganizarea bisericii, Consiliul legislativ, legea impreziviunii, legea presei și legile pentru organizarea ministerului de justiție și a ministerului sănătății publice.

Reînființarea bacalaureatului. În consiliul de ministri de Miercuri, 13 Ianuarie, dl dr. C. Anghelescu, ministrul instrucției publice, a dat cetire proiectului de lege prin care se reînființează bacalaureatul în învățământul secundar. Considerația pentru care se aduce acest proiect este faptul că în ultimii ani au intrat în Universități elemente cu totul nepregătite.

Examenul de capacitate pentru cursul inferior va fi înăspriț mult. Examenul de bacalaureat se va da și la școlile cu drept de publicitate și la cele minoritare.

La școlile minoritare examenul se va da în limba minorităților afară de materiile cari și în aceste școli se predau în limba română. Se urmărește deci o triare mai serioasă pentru Universități.

Logica unui ziar nou. Între zierile multe și diverse care s'au răsfrâit contra conferințelor patronate de revista noastră, merită să fie însemnată, în mod deosebit, atitudinea ziarului *Cuvântul*. Ne oprim asupra acestui ziar pentru că promitea la început să fie un organ serios, cu o preferință deosebită pentru ardeleni. Dar cum poate să judece cetitorul dela noi un ziar care, în articolul de fond, laudă conferința d-lui G. Bogdan-Duică, rezumând-o simpatic, iar imediat sub acel articol, conferințiarul, împreună cu ceilalți conferințieri și cu comitetul revistei, este atacat în tonul obișnuit al foilor de partid?

Dacă noul ziar avea de gând să fie un bazar de contraziceri și de marfă cumpărată pe arginți mulți, ca să poată fi desfăcută pe preț eștin, filantropic, și dela înălțimea măriniemiei, potențailor banului sau ai politicei mărturisim că foaia d-lui Gongopel, cel puțin pentru Ardeal, este o eroare de tipar. De logică și consecvență nu sunt scutiți nici cei avuți.

În căutarea împrumutului. Marți seara a părăsit țara d-l Oromolu, guvernatorul Băncii Naționale, mergând la Paris, unde va sta câteva zile pentru a lua contact cu d-nii: V. Brătianu și N. Titulescu.

De acolo va merge la Londra, unde se va întâlni cu guvernatorul Băncii Naționale engleze și va trata cu reprezentanții marelui finanțe, chestia mult căutatului împrumut extern.

O LĂMURIRE

Conferințele intime dela Cluj inițiate de revista noastră au fost prilejul binevenit pentru o bună parte din presa de partid să se dedea la atacuri nesăbuite în contra noastră. Ni s'a făcut cap de acuzație că ne-am părăsit direcția inițială și ne-am fi angajat la luptă politică militantă.

Insuș *Cuvântul*, organul unor talenți publiciști, și-a piederit sărta și a recurs la o manevră incalificabilă de discredit prin spirit ieftin și insipid a unor persoane dela noi. Nu și-au pătrat cumpătul decăt *Neamul Românesc*, *Adevărul* și *Aurora*.

Declaram în mod categoric: revista *Societatea de mâine* nu se abate dela conduita de până aci cu care a pătruns în spiritul public, și-a asigurat o popularitate neobișnuită încă în meleagurile ardeleni și s'a făcut respectată de intelectualitatea capitalei. *Societatea de mâine* nu ne mai aparține nouă în mod exclusiv, ci ea este a tuturor acelor cititori cari moralicește și materialicește i-au asigurat vadul de astăzi. Numai un spirit de aventură ar putea-o împinge într'altă direcție.

Independența noastră este spin în ochii celor interesați, cari ne împrășcă pentru a discalifica buna intenție ce a prezidat la inițierea conferințelor și anume de a determina pe bărbații politici la o examinare amănunțită a stărilor de nemulțumire ce întunecă prestigiul statului nostru. Cine nu vrea o ameliorare a situației, cine nu este gelos de prosperitatea României, cine nu înțelege că treburile publice ar putea merge mai bine în Ardeal?

N'am fost robii ideilor preconceptuate, nu ne-am pretat la intrigi și curse, ci o spunem cu fruntea lîmpede, că vorba noastră este sinceră și profund motivată.

N'am făcut un secret din ventilarea ideilor politice din diverse tabere, nici din caracterul programului nostru de democrație radicală. Deasemenea am cultivat cu interes chestiunile de actualitate cari interesează societatea, pentru a informa în mod onest și a da îndrumări utile, fără a neglija studiile curat științifice.

Ținta noastră este să ne consacram din ce în ce mai mult anchetelor și studiilor cu caracter pur social-economic. În mod treptat vom obișnui publicul cu ele, fără a renunța să facem loc larg actualităților și soluțiilor practice.

Conferințele politice au fost inițiate de noi, însă nimeni nu ne poate arunca în cărcă răspunderea *desvoltării* lor.

Adunările s'au constituit cu președinți, în mod independent de revistă, s'a ales chiar un comitet care să le permanentizeze și să le diriguiească soarta. Pe noi nu ne interesează decăt binele public ce poate izvorî din expunerile oratorilor și din discuțiile ce le-au urmat.

Rezultatele conferințelor libere până aici pot fi următoarele: 1. s'au întrunit cărturari cu vederile cele mai disparate și și-au putut comunica gândurile; 2. cărturarii au urmărit sistemele de gândire ale fruntașilor și și-au îmbogățit cugetarea politică; 3. oratorii au făcut o mare risipă de idei punându-le în circulație, și și-au luat obligațiuni pe cari vor fi nevoiți să le respecte; 4. interesul față de binele public a crescut; 5. politica se intelectualizează, se adâncește în argumente și se ridică la înălțimi de doctrină; 6. se întemeiază respectul față de ideile adver-

sarului . . . și cititorii vor putea adăoga încă alte consecinți salutare ce se impun a fi văzute.

În mod firesc răsar și motivele utilității pe viitor a unor conferințe, — cari vor fi publice, cu subiecte fixate, urmate de discuții în contradictoriu și cari nu pot întru nimic să eclipseze direcția revistei *Societatea de mâine*, dimpotrivă înlesnesc închegarea unei societăți puternice și capabile de mari acțiuni de însănătoșire a vieții publice, la lumina discuției vii, a criticei libere.

Ion Clopoșel

○○○○○○○○

SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ

O nouă orientare economică în Rusia. După rapoartele specialiștilor străini, Rusia se află în ajunul unor mari transformări. Guvernul sovietic, în frunte cu prezidentul Rykof, încearcă să îndrepte greșelile din trecut față de tehniciani și inteligență și față de capital. În privința celor dintâi, Rykof însuși recunoaște grașala de a fi fost înlăturăți și cere cu insistență ca masele să înceteze de a le fi ostile și să mai recunoască cum că pregătirea roșie n'a dat rezultatele dorite.

Pe lângă reintroducerea vechilor cadre la conducerea treburilor, guvernul sovietic mai încearcă o schimbare de atitudine privitor la Capitalism. Iată în ce constă această schimbare. După anumite decisiuni, guvernul sovietic încearcă o politică mai conciliantă decăt cea pe care a urma'-o, până acum, partidul comunist.

S'a decis să întindă din nou câmpul de acțiune cu privire la comerțul privat și să-i acorde unele înlesniri spre a încuraja formarea capitalului indigen care lipsește mai mult ca oricând în Rusia. Și a introdus într'unele organe ale puterii o porție mai mare de membri care nu aparțin partidului comunist. În sfârșit, se examinează eventualitatea de a urma, în materie de concesii, o politică mai favorabilă streinilor care doresc să participe la reconstituirea țării.

Statul cooperatist. Cel mai important eveniment economic din ultima vreme îl constituie desigur amploarea manifestațiilor în favoarea mișcării cooperatiste.

Un congres al cooperatiștilor a aruncat lumină intensă asupra problemei cooperatiste.

D-l Vasile Goldiș a subliniat importanța cooperativei pentru înzdrăvenirea economică a satelor.

La București a început să apară revista *Cooperația* cu colaborarea economiștilor cunoscuți din țară, cum sunt dd. Madgearu, Răducan, Ionescu-Pășcenii ș. a.

Vom consacra și noi articole și studii cu folos în această direcție.

„Cooperația”, publică în primul său număr următoarele maxime:

„Cooperația este o evoluție economică și socială, lentă dar sigură.

Ea înalță clasele proletare și le face capabile de a colabora cu clasele superioare la direcția afacerilor publice.

Acei cari consacră activitatea lor unei cooperative, trebuie să înțeleagă mai înainte de toate că nu sunt niște simpli cumpărători sau vânzători, ci că ei reprezintă niște organe active și conștiente ale unei instituții, care tind numai la perfecționarea socială și la buna stare colectivă.”

Redacționale. Colaboratorul nostru d. Vasile Vlaicu a plecat în streinătate pentru două săptămâni.

„LEBEDA“ S. A.

In Cluj, Strada I așilor N-rul 14.

Prima fabrică română de **PLAPOME**, saltele, vestminte de pat, vată și pentru prelucrare de pene aranjată cu curent electric

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

Mare depozit de lămpi și material electric!

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

BANCA CENTRALA

pentru industrie și comerț s. a. în Cluj
Strada Regina Maria Nr. 1-3

Capital Lei 50,000.000 :: Fonduri Lei 18,000.000

Filiale:

Alba-Iulia, Arad, Bistrița, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu, Turda.

Secția cereale:

Comerț cu tot soiul de cereale. Export de trifoi, luțernă. Stabilimente speciale pentru descucutare.

Secția de coloniale:

Import direct de cafea, orez și alte articole coloniale. Fabrică de surrogat de cafea „Centrala”

Secția specială pentru ciment.

Secția de bancă și devize:

Execută tot felul de operațiuni bancare, plăți pe toate piețele interne și streine.

Depunerile

se fructifică în condițiunile cele mai favorabile. Impozit după depuneri plătește institutul.

Legături directe cu America!

„CETATEA“

BANCĂ ECONOMICĂ, COMERCIALĂ S. A.

Capital și rezerve: Lei 40,000.000

Sediul Central: Brașov, Palatul Continental
Piața Mică (Tg. de Vineri).
TELEFON: 430 și 519.

Sucursale: București, Rupea (Cohalm), Odorheiu,
Cluj, Gherla, Toplița-Română.

Agentii în America: Foreign Office, New-York
Wall Street 44.

**Face orice operațiuni de Bancă.
Depuneri spre fructificare la
vedere și pe termen, cu procentele cele mai bune.**

Plătește și încasează cecuri americane.
Lăgături în toate orașele Americii de Nord.

Creațiuni: „Cetatea de Granit” S. A. pentru exploatarea de cariere și mine. Capital: Lei 30,000.000
Carierele: Carabal, Dealul-Manole, Hârșova, Cear-Tepe, Veriga-Epuraș.

Furnizoare a marilor întreprinderi de lucrări edilitare, pavagii, drumuri, cheiuri, etc. Blocuri pentru monumente și edificii. Granit roșu, gris, vânat și negru. Rival al granitului de Suedia.

Sediul Central: Brașov, Banca „Cetatea”. Direcțiunea de exploatare: București, Banca „Cetatea”, Pasajul Majestic.

Băncile, Negustorii, Medicii și Advocații

au neapărată lipsă de un
Jurnal de Termene

în care să-și noteze zilnic însărcinările, observațiile și alte chestiuni

Cel mai bun jurnal de felul acesta este
Jurnalul de Termene
Tip. de imp. Dr. Bornemisa din Cluj, Piața Cuza Vodă 16
Costul unui exemplar Lei 80 franco. — La o comandă de 10 buc. se acordă 25% reducere din preț!

Atențiune!

Enormă reducere de preț!

Atențiune!

Mașina cu adevărat universală, folosibilă la arat, treerat, sămănat, pentru mănarea de mori și ferestrae, pentru tragerea de poveri pâpă la 12 tone, tractorul

FORDSON se află în depozit la firma **PERRY**

Cluj, Str. Regina Maria 2. :: Telefon 999.

Și se vinde, pentru scurt timp, cu preț excepțional de Lei 117.000

Adresa abonatului:

895

D. Dr. C. Dărămuș, medic
Alba-Iulia

Intreprinderile Forestiere Rom. S. A.
Cluj, Calea Regele Ferdinand 38

Se ocupă cu exploatarea
de păduri, cu industrializarea
lemnului și finanțarea
intreprinderilor
similare.

Capital social lei 65.000.000

Uzine: Leșnic, Coșnea, Cloșani Valea,
Drăganului (Poeni)

ȘAMPANIE

MAJESTIC
Prima fabrică română de șampania
în Ardeal

BRAȘOV

Magazinul PASCU

CLUJ, Calea Regele Ferdinand No. 26.

Import

de orez, ceai, cafea, zahăr, șurubii etc.

Desfacere Engros și Detali

Cel mai ieftin izvor de cumpărare pentru ne-
storia de provincie și pt. publicul românesc clujean.

Industria Sârmei Soc. An. Cluj

Fabrica: Ghiriș

Fabricăm: Sârmă laminată, fier de beton, scoabe, cue de tot felul, sârmă ar-
să, arămită, sârmă de oțel, arcuri de mobilă, sârmă ghimpată, agrafe, fier balot

Cereți ofertă dela singurul incredințat cu vânzarea prod. noastre:

Telefon: 4-40
3-47

FERARIA S. A.
C L U J, Calea Victoriei No. 29.

Adresa teleg.:
„Feraria” Cluj.

Vreți să cunoașteți Ardealul sub aspectele sale sociale și economice?

TARIFUL RECLAMELOR:

	Lei
0 pagină	4000-—
Jum. pagină	2000-—
Un sfert de pagină	1000-—
0 optime „ ”	500-—
0 șaisprezecime „ ”	250-—

La republicare acordăm
reduceri de 40, 50 și 60%.

REVISTA SOCIETATEA DE MĂINE

este informatorul cel mai obiectiv al tuturor puterilor de muncă și
bogăție din cuprinsul regiunii cîrpatine.

Vechiul regat și celelalte provincii au tot interesul să știe ce
se petrece în Ardeal. Abonați „Societatea de mâine” mare publica-
ție săptămânală, apelați la publicitatea paginilor ei.

*Toate casele de comerț și industrie știu că o reclamă într'adevăr utilă
și eficace își asigură în „Societatea de mâine”!*

INSTITUT DE ARTE GRAFICE LAPKIDÓ S. A. CLUJ.